

DISSERTATIO MEDICO-IVRIDICA
DE

VENENIS ACVTIS

QVAM

P R A E S I D E

CHRISTIAN. GODOFREDO
STENTZELIO

TORGAVIENSI

ARTIS SALVTARIS ET PHILOSOPHIAE DOCTORE
FACVLTATIS MEDICAE ASSESSORE ET CHIRVR-
GIAE PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO

DIE XXIIIX. IVNII A. CIO IO CC XXXII.

HORIS CONSVETIS

IN AVDITORIO MEDICORVM

P. P.

IOANNES GODOFREDVS MVLLER

HERTZBERG. SAX.
MEDIC. CVLTOR.

VITEBERGAE

LITTERIS EPHRAIMI GODEFRIDVS EICHSFELDII

DISSERTATIO MEDICO-IVRIDICA

VENIENS

ACTUS

OVARI

B. & N. 214 D

CHRISTIANI FORSTNER

STUDENTIS

FORSTNER

ANALYSTAE ET DOCTORIS

LABORATORII MEDICI ET CHIRURGI

DE INSTITUTIONE MEDICA UNIVERSITATIS

DE REGIMINE A. 1810

DE CONSTITUTIONE

IN INSTITUTIONE MEDICORUM

IOHANNES FORSTNER

PHARMACEUTICUS

MEDICUS

PHARMACEUTICUS

DE INSTITUTIONE MEDICA UNIVERSITATIS

DE
VENENIS ACVTIS.

I.

Umulatur cum honoris & dignitatis nominibus numerus illiteratorum, crescit cum Doctorum cumulo ignorantiae cultura, eaque tum apud alios, qui eruditorum catalogo annumerantur, tum praesertim apud Medicos fixam sedem firmumque inuenit praesidium & propugnaculum; praesenti quippe tempore solidius linguae latinae & graecae studium penitus exulat, & summe necessaria criticae artis exercitatio dudum iam fuit neglecta. Si ita, non mirandum sane, res bene constitutas, quas naturales uocamus, cum iis, quae a naturali statu plane abhorrent, confundi, & uocabulis minus accommodatis describi, adeo, ut multi mentis cogitata exprimere, aliisque communicare nesciant. Ac quod maximum, hoc ab illis fieri obseruamus, qui pro eruditis Medicis habentur, & quibus haud raro sparta artem salutarem docendi in Academiis conceditur, nam praeter eos, tam rudes, tam stupidi multi sunt, ut ne duo quidem triaue

uocabula latina apte combinare, chartae mandare & proferre queant, ac praeter artem quaedam parandi, & promiscue sine iudicio praescribendi & propinandi remedia, omnium aliarum rerum, quarum summa in exercenda medicina necessitas, scientia destituantur. Ad huiusmodi historiarum, quarum ubique plures prostant, multitudinem, iam non prouocabo; peruersas, quas in multis libris medicis inuenimus, definitiones & formulas non adducam; de barbaro uocum usu, combinatione, corruptione, corruptoque, quem illis affingunt, sensu, nihil commemorabo, paucis saltem, quo malignarum indolem febrium atque acutorum uires uenenorum melius perspiciamus, in genuinam, quam uocabulum ACVTVS obtinet, significationem, inquiram, eoque allegatae ueritatem sententiae demonstrare allaborabo.

II. Tam ambigui, tam obscuri, tam inconstantes in genuino huius uocabuli sensu eruendo multi sunt Medici, ut frequenter & manifeste sibi contradicentes praeter inutilium atque a rei natura alienorum farraginem uerborum, nihil, quod animo ueritatis cupido satisfaciat, adducant; unde plurimi genuinum huius uocis usum ignorantes eadem abutuntur, ipsamque rem minus acu tangunt, sed potius intricant atque obscurant. Allegatum uero, de quo disputamus, uocabulum, tum de morbis & materialibus eorum causis, tum de exercitationibus atque opportuno medendi tempore, in frequenti priscis Medicinae auctoribus usu fuit, & uariam hodie obtinet significationem; aliis enim $\tau\acute{o} \acute{o}\xi\upsilon$ siue acutum, idem est ac denotat, quod breue; at enim uero, quanquam $\tau\acute{o} \acute{o}\xi\upsilon$ in breuiore temporis mora simul consistat, $\tau\acute{o}$ breue uero solum acuti naturam neutiquam exhaurit; hoc ephemeræ exemplo febris in apicem deducitur, haec, uti omnibus est in confesso, breuis, quinimo omnium febrium breuissima, quippe eodem, quo inchoauit, die, desinens, at haec nulla ex parte acuta dici potest. Simili quoque modo idem cum apoplexia & catarrho suffocatiuo comparatum, celeres hae infirmitates habent motus, breuique temporis spatio, nisi praesentissimo succurramus auxilio, homines iugulant, nullum uero inue-

inuenies locum apud HIPPOCRATEM, a quo uocabuli, *ὄξυς* siue ACUTVS, usus in artem salutarem traductus, ubi apoplexia acuta, siue *ὄξεια*, dicatur, eandem potius Hippocrates in *ἰχθυαν* & *ἀδυνέα*, seu fortem & debilem distinguit, dicens: (a) *Λύειν ἀποσπληζήν ἰχθυήν μὲν ἀδύνατον, ἀδυνέα δὲ ἔρῃδιον.* Nec illi ueram & genuinam huius uocabuli in Medicina significationem assequuntur, qui in breuiore temporis mora cum periculo coniuncta formalem ipsius rationem fundatam esse, asserunt, contrarium enim, iam allegatorum morborum, apoplexiae scilicet & catarrhi suffocatiui exemplo, qui breues & periculosi sunt, nullibi uero ab antiquis Philosophis & Medicis sibi satis constantibus acuti uocantur, demonstrari potest. Longius adhuc a uero rectoque aberrant, qui omne, quod periculosum, acutum dicunt, confundentes hac ratione chronicos cum morbis breuib. Non unum alterumue duntaxat ad acutae naturam infirmitatis exhauriendam atque exprimendam sufficit, plura sane sunt necessaria; praecipui uero morbi acuti characteres sunt: 1) pulsus naturali frequentior & debilis per totum infirmitatis decursum perseverans; 2) exigui temporis, quo durat, mora, omnis omnino intermissionis expers; 3) grauia, quae imminens indicant periculum, symptomata, in specie repentina uirium, absque causa manifesta, prostratio; 4) anceps indicantium status ac clam obrepens interitus, tanquam certum uerae malignitatis signum; quibus 5) infida, quae hic saepe formatur, prognosis, addenda, quod HIPPOCRATES (b) iam probe obseruauit & hisce indicauit: *τῶν ὄξειων νοσημάτων ἡ πάντων ἀσφαλές αἱ προδιαγορεύσεις, ἕτε ἢ θανάτου, ἕτε τῆς ὑγίαιης.* Ex his non obsecrum esse potest, quod solis febribus, quas recentiores continuas malignas dicunt, ceterisque, quae eorum generationi fauent rebus, aut alia ratione ad easdem pertinent, *τὸ ὄξυ* siue ACUTVM competat.

III. Horum certitudinem melius perspicimus, si eos ad-

A 2

eamus

(a) Sectione II. aphorismo 42. (b) Sectione II. Aphorismo 19.

eamus & consulamus auctores, a quibus praesentis, de qua sermo est, uocis usum accepimus. Ex illis HIPPOCRATES praecipue & GALENVS commemorandi, quorum ille mox in principio aphorismorum, τὸν κατὰ τὸν ὄξυν opportuno medendi tempus acutum appellat, quia idem in febribus continuis, malignis praesertim, opinione citius transit, & si respicias remediorum applicationem, maxime periculosum est, adeo, ut in tempestius remediorum, ceteroquin optimorum usus, si Medicus non omnia probe examinat & perpendit, non maximum modo periculum afferat, sed repentinam quoque perniciem saepissime accersat. Ad eadem attendens GALENVS (c) τὰ γυμνάσια ὄξεια, acutas nimirum exercitationes, commemorat, quae nimis celeres, nimiaeque celeritate cum primis tempore minus opportuno, post pastum scilicet, in iis, a quorum natura & consuetudine abhorrent, susceptae, plura incommoda, in specie febres acutas inducunt, ea penitus ratione, uti ἐν τοῖσιν ἀρχμοῖσι πυρετοῖς ὄξεις γίνονται, in sicciore aeris constitutione, ex HIPPOCRATIS (d) sententia, febres acutae generantur; prouti enim aer feruidior salium uolatilium sulphure aculeatorum ministerio elasticam atque oscillatoriam solidorum uim augendo, tenuerit serum, relicta massa acri & pituitosa, exhaurit, ita pariter nimium & minus adaequatum exercitium corpus nostrum afficit, ac haud leuem iniuriam illi infert. Huc quoque ὄξιν πυρεθ, siue fomentum acutum, nimio pungens & irritans calore, ac πίπτασμοι ὄξεις, uehementes corporis iactationes, in febribus malignis frequentes, quarum HIPPOCRATES (e) facit mentionem, referenda.

IV. Omnium frequentissime τὸ ὄξυν siue *Acutum* de febribus continuis malignis usurpatur; hoc primum ex acuti descriptione morbi, quam HIPPOCRATES & GALENVS sup-

(c) Lib. V. de tuenda Sanitate, cap. 3. (d) Sectione III. aphorismo 7. (e) Lib. II. de Muliebr. p. m. 649. & lib. VII. Epidem. p. m. 3213.

peditant, perspicui potest, quibus deinceps ea, quae de febribus in specie traduntur, addenda. Ita HIPPOCRATI (f) τὰ ὀξεία νοσήματα, morbi acuti dicuntur, ἃ τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων κτείνει, ἃν οἱ πυρετοὶ ἐπίπῃαν ζυνεχές ὄντες κτείνουσιν, qui plurimos necant, & quos ordinario continuæ febres maximum portendentes periculum comitantur. Idem innuere voluit GALENVS (g) sequenti ratione morbos acutos describens: ὀξεία νοσήματα, morbi acuti sunt, ὅσοια ζὺν πυρετοῖσιν ἐστὶ, quibus febris coniuncta est. Omnia uero, quae huc pertinent, & uariis locis, tum HIPPOCRATES, tum GALENVS aliique sparsim de acuti natura morbi annotarunt, modo citatus Medicus Pergamenus libro de diebus decretoriis collegit atque explicauit, hisce uerbis: οἱ πλείοι τῶν ἰατρῶν οἰοῦνται, ὅζῳ καλεῖσθαι νόσημα τὸ ταχέως κρινόμενον, ἐναντίον δὲ ὑπαρχεῖν αὐτοῦ τὸ χρόνιον· ἔχει δὲ οὐχ αὐτῷ τὰληθές, ἀλλ' ἐστὶ γὰρ τι νόσημα τὸ βραχυχρόνιον μὲν, ὅν πάντως δὲ ὅζῳ. Καὶ τούτῳ μὲν ἐναντίον ἐστὶ τὸ χρόνιον ἢ πολυχρόνιον, ἢ ὅπως ἂν τις ἐτέρως ἐθέλει καλεῖν αὐτό· τῷ δ' ὀξείᾳ ἑτέρα φύσις τοῦ νοσήματος ἀντίκειται, οὐδὲν ἴδιον ὄνομα κεκτημένη· Καὶ τοῦτ' εἰκότως ἐγένετο, τοῦ γὰρ ὀξέος νοσήματος, ὡς ὁ μὲν ἀρχιγένης ὑπεγράφετο, τοῦ διασυντόμως κινδυνώδους, ὡς δ' Ἰωποράτης ἔλεγε, τοῦ μετὰ πυρετοῦ συνεχῶς γιγνομένου συμβεβηκός· ἐξ ἀνάγκης ἔσται τὸ ταχέως κρῖνέσθαι· Κατὰ μὲν γὰρ τὸ τῆς κινήσεως εἶδος, ὅζῳ προσηγορεύεται· πάντασθαι δὲ ἀναγκαῖον αὐτῷ διὰ ταχέων· ὡς ἂν ἐπιγεγομένῳ πρὸς τὴν οἰκίαν τελευτήν· Αὐτὸ γὰρ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ταχέως κινεῖσθαι, τὸ συρρεῖν ἐπὶ τὸ πέρας· Ἐσται δὲ πάντως βραχυχρόνιον μὲν κατ' ἄλλο μόντοι, καὶ ἄλλο τῶν ἐν αὐτῷ, τὸ τ' ὅζῳ, διότι οὐχ οἷον τε χρονίζειν αὐτῷ ταχέως κινουμένῳ βραχυχρόνιον ὀνομασθήσεται· φύσις δ' ἄλλη νοσήματος αὐτῷ παραίκεται· πολλοὶ γὰρ τῶν ἐφημέρων πυρετῶν διὰ τινος φύξιν, ἢ ἐγκαυσιν ἐπιτόλαιον, ἢ κάματος βραχύν, ἢ ἀγρυπνίαν, ἢ λύπην, ἢ μέθην, ἢ θυμὸν, ἢ τι τοιαῦτον ἐγένοντο μικροὶ τε ἅμα καὶ βραχεῖς, καὶ τελείως

A 3

ἀκίν.

(f) libr. de ratione uictus in acutis, p. m. 39. (g) Comment. ad aph. Hippocr. Sect. 2. aph. 19.

ακίνδυνοι καὶ τούτους οὐδεὶς, οὔτε ἰδιώτης, οὔτε ἰατρός, ὀξύ νόσημα καλεῖν εἰθισται. τὸ μὲν οὖν ὀξύ, τοῦ βραχυχρόνιου σαφὲς ἐν αὐτοῖς τέτοις διακρίνεται, τὸ δὲ βραδύ τῷ πολυχρόνιῳ συνεχύθη, καίτοιγε οὐ τὴν αὐτὴν ἔχων ἔννοϊαν, εἴγε τὸ μὲν ὀξύ τῷ βραδεί, τὸ δὲ ὀλιγοχρόνιον τῷ πολυχρόνιῳ κατ' ἀντίθεσιν εἰρηται. Πᾶν μὲν οὖν ὀξύ πάντως ὀλιγοχρόνιον, καὶ πᾶν χρόνιον ἐξ ἀνάγκης βραδύ· οὐ μὲν οὖν εἰ βραχυχρόνιον, ὅξυ πάντως, οὐτ' εἰ βραδύ, πολυχρόνιον.

V. Ea, quae antecedentibus adducta, explicata & probata capitibus, propositae a nobis certitudinem sententiae satis demonstrant, nec obstat, ἡ ἰσχυρὸν ὀξύ καὶ διὰ ταχέως ἀποκλείνοντα, morbum regium acutum & cito interimentem ab HIPPOCRATE (h) appellari; nam hic de eo ictero, qui morsus animantium uenenatorum similesque alias causas sequitur, & continuam febrem ordinario comitem habet, quod Celsus noster in symptomatum, quibus huiusmodi icterus stipatus est, descriptione, expresse commemorat, sermo est; appellatur igitur huiusmodi icterus ob febrem continuam, quae hic interitum acceperat, acutus. Et hoc quoque tenendum in explicatione loci illius apud GALENUM, ubi ὀξεία νοσήματα, morbi acuti appellantur, ἐφ' ὧν διὰ τὴν ἰδίως ὀνομαζομένην φλεγμονὴν κίνδυνοι γίνονται, in quibus, ob proprie dictam inflammationem periculum imminet; res enim notissima est, quod inflammationis individuus comes sit febris continua; hinc ratio in aprico posita, cur angina, pleuritis, peripneumonia, hepatitis, nephritis, cholera, aliique huiusmodi morbi acuti uocantur. Hoc confirmant adductorum morborum descriptiones, quas ueneranda antiquitas posteritati reliquit; ex hoc fundamento GALENVS (i) pleuritidem ὀδύνην πλευρῶν ζὺν ὀξεία καὶ ἀδιαλείπτω πυρετῶ, dolorem lateris cum acuta & non intermittente febre, appellat; & AETIVS (k) dictum morbum per φλεγμονὴν τοῦ ὑπεζωκότος ἐνδοθεν τὰς πλευρὰς ὑμέως, νυγματώδες ἀλγῆμα σφοδρὸν ἐπιφύρου.

(h) lib. 3. de morbis. (i) in defin. med. (k) lib. 8. cap. 76.

Φέρουσαν σύν ὀξύτατῳ πυρετῷ, h. e. per inflammationem membranae costas succingentis, dolorem uehementem pungitium inferentem cum febre acutissima, describit; pleuritis igitur non acuta appellatur, sed febris, quae eandem comitatur, ac tantus in ea re inter antiquiores medicos est consensus, ut eadem ferme uerba, quae iam de pleuritide adduxi, apud plurimos inuenias, uti hoc ex ARETAEO, (l) TRALLIANO (m) atque AEGINETA (n) luculenter constat. Acutorum itaque morborum in eos, qui febris expertes, atque eos, qui cum continua coniuncti febre, distinctio, quae a GALENO sibi non satis constante ortum duxit, nullius est momenti & a mente Hippocratis aliena; manifeste enim GALENVS hic sibi contradicit, quando primum in commentario ad aphorismos Hippocratis (o) ingenue fatetur, quod morbos acutos semper febres comitentur; alio deinceps loco, (p) non ueretur affirmare, in catalogum acutorum morborum, apoplexiam, epilepsiam, conuulsiones, tetanum & similes alios affectus esse referendos; nam HIPPOCRATES acutos morbos foeminis grauidis lethales pronuntiabat, *γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ*, sunt illius uerba, *ὑπὸ τινος τῶν ὀξέων νοσημάτων ληφθῆναι, θανάσιμον*; huic sententiae GALENVS in sua ad hunc aphorismum explicatione merito subscribebat, in eo autem a uero & ab Hippocratis mente aberrabat, dum alios morbos acutos cum febre, alios sine eadem in scenam produxit. Hic uero per morbos acutos, nullos alios. Cuius noster indigitare uoluit, quam causum, febrem miliarem ceterasque continuas, quae tum subtrahendo succos gelatinosos, tum uehementer commouendo totum corpus, & abortum, & mortem matris inducunt. Eundem quidem funestum effectum apoplexia & conuulsiones in foeminis grauidis relinquunt, non uero exinde morbi illi acuti dicendi; quibus accedit, quod multae foeminae

(l) lib. 1. de morb. Acut. cap. 10. (m) lib. 6. cap. 1. (n) lib. 3. cap. 33. (o) ad Sect. 1. aph. 7. p. m. 28. (p) Comment. ad aph. Hippocr. Sect. 2. aph. 19. & Sect. 5. aphor. 31.

nae grauidae, cum primis plethoricae epilepsia afficiantur, quae sufficiente sanguinis per uenae sectionem euacuatione, felicissime absque foetus matrisque detrimento, tollitur. Ac hanc genuinam Hippocratis de morbis acutis esse sententiam, ex antecedentibus satis liquet; hoc ulterius ex numero dierum, quibus morbos acutos iudicari, Cossus noster annotauit, demonstrari potest; quinimo hoc ex distinctione in morbos acutos, peracutos atque acutissimos, per quos uariae febres malignae symptomatum uehementia, & temporis, quo durant, mora differentes intelliguntur, perspicuum est constataque inter omnes.

VI. His iam in aprico positis, persfacile est iudicatu, quid per VENENA ACUTA sit intelligendum, nam eadem, non grauiamodo inducendo symptomata, homines derepente uita priuant, sed in specie etiam continuam generando febrem, ex qua homini summa imminet perniciēs, suas produnt uires. His suffultus nullus affirmare uereor, quod omnis continuuae malignae febris origo a ueneno acuto sit deriuanda, & quod acuti propinationem ueneni continua semper febris sequatur. Certius sententiae nostrae fundamentum erit, si perquisitis febribus pestilentialibus, petechialibus, miliaribus & uariolaceis, indolem uenendorum, a quibus morbi illi producuntur, detegamus; atque examinatis sic dictis uenenis acutis, tam naturalibus, quam artificialibus, quae triplex materiae medicae regnum suppeditat, modum, quo ab iisdem, praeter alia symptomata, febres acutae generantur, explicemus. Omnium perniciosissima atque acutissima est uirulentia pestilentialis, quae non derepente modo homines sanos inuadit iugulatque, sed occulto etiam contagio latius proserpens ex altera in alteram deducta regionem, multa hominum millia breuissimo temporis spatio e uita tollit; ex hac quoque causa, morbi sporades, si a mala aeris nimis tenuis, acris, crassi, humidi uel frigidi constitutione orti, per uniuersam regionis, ciuitatis uel pagi gentem grassantur, pestilentes uocantur, ipsamque pestem constituunt. Ita febris Hungarica magnam hominum cladem inducens, merito pestilentialis dicitur; huius quoque

quoque loci est febris pestilens, quae in Anglia, anno millesimo quadringentesimo octogesimo sexto, circa aestatem, post humidissimam aëris tempestatem oborta, uehementem eumque colliquatuum sudorem comitem habuit, unde quoque sudor Anglicus fuit appellata; haec tam acuta, tam immanis fuit, ac tam multiplici clade plures inuasit, ut ciuitates omnibus fere infantibus, & pagi incolis penitus orbarentur. Proteo certe mutabilius est pestis uenenum, & nihil factu difficilius, quam illius naturam accurate designare atque exponere; & haec praecipua est ratio, quae plurimos auctores in eruenda ueneni pestilentialis indole occupatos commouit, tot easque diuersissimas sententias in medium proferendi; alii enim a certo stellarum positu, aut a cometis, quod plebis alias imperitae mysterium est, pestis originem deriuant; alii cum ATHANASIO KIRCHERO (q) & NICOLAO ANDRY (r) aliam pestis aetiologiam afferunt, atque operose demonstrare gestiunt, aërem pestiferum innumeris, atomorum instar minutissimis, uermiculis refertum esse, qui per poros cutis hominum subeant corpora, ibique rodendo, pungendo, putredinem producendo, omnia ea, quae pestem comitantur, symptomata inducant. Hoc ut probent huius sententiae fautores, ad pestem Beneuentanam, quae teste FORESTO, (s) ex uermiculis rubellis in capite enatis excitata fuit, prouocant. Referunt porro, in uentriculis peste Viennensi anno millesimo sexcentesimo septuagesimo nono demortuorum uermes fuisse inuentos. Perhibent denique, animalcula similia, teste DIEMERBROECKIO, (t) in peste Nouiomagensi per uomitum fuisse reiecta; sed hic fallaciam causarum committi partim, partim effectum cum causa confundi, ex iis, quae pestem antecedunt & comitantur, clare colligi potest. Propius rem acu tangunt illi, qui formalem & materialem pestis causam, tum a nimia aeris rarefactione.

B

refactio.

(q) Scrut. Pest. Sect. 1. cap. 7. & 8. Sect. 2. cap. 4. (r) Traite de la Generation des Vers dans le corps de l'homme Ch. 3. art. 1. p. m. 41. & 53. Ch. 4. art. 1. p. 112. (s) Obs. 2. in Schol. lib. 9. (t) lib. 4. hist. 48. 52. & 70.

refactione & feruore, tum a nimia illius grauitate, condensatione, uel humidior constitutione, aut excessiuo frigore repetunt, quibus merito addendus aer miasmaticus sulphureis, arsenicalibus, aliisque similibus inquinatus; unde multi cum Domino DE LA FONT (u) omnis febris pestilentialis causam ab halitibus arsenicalibus aeri inhaerentibus deducunt, atque hoc primum ex odore sulphureo, per aerem disseminato, qui in certis pestis speciebus percipitur; deinde ex peste, in Italia & Hungaria, ubi tale metallum inuenitur, frequente, probare uolunt. Alii e contra, aerem penitus infontem esse, asserunt, omnemque culpam in malam alimentorum & potulentorum qualitatem coniiciunt. Verum enim uero, probe hic tenendum, omnes illas tam differentes sententias a uero non esse remotas, eae uero non uniuersalem, uti multis persuasum, sed particularem pestis causam constituunt; si enim diuersam dicti morbi originem respicimus, si uaria, quibus aegrorum peste laborantes afficiuntur, symptomata consideramus, unam eandemque pestis causam Medicus prudens semper agnoscere nequit, sed eadem innumerae & ualde discrepantes. Fide ita non indignum, quod pestis interdum ab arsenicali aeri ueneno aeri inhaerente, & per pulmones ac oesophagum respiratione intra corpus recepto generetur, cum acria & minutissima huius ueneni spicula solidas partes dissoluendo & corrodendo, fluidas coagulando, summam in corporibus excitent corruptionem. Non omnis uero febris pestilens a miasmaticis arsenicalibus deriuanda, in sola quandoque putredine causa latet; interdum culpa in alimentis haeret; haud raro uehementes & nimis repentinae aeris mutationes pesti ansam praebent; iam uenum alcalinum, iam acidum accusandum. Prudentis igitur Medici officium est, non unam eamque uniuersalem pestis causam agnoscere, sed cum plures eaeque diuersae sint, omnes exacte perspectas cognitatasque habere debet, & quo sciat, malo serpenti accommodatum opponere remedium, ex uaria effectuum indole ueneni natura & huic dicata antidotus eruenda.

VII.

(u) lib. de Veneno Pestis.

VII. Haud adeo magnum inter pestem & febrim petechialem, miliarem, ceterasque acutas, discrimen intercedit; uti enim supra capite antecedenti indicatum, morbi illi, si plures in una regione, uel ciuitate, afficiunt, & excitata uehementi hominum strage, per totum grassantur populum, ipsam pestilentiam constituunt, cum, si singulares occupent domos, atque in uno alteroque priuato lare magis ludant, peculiaria nomina ab exanthematum uaria constitutione atque extantioribus symptomatibus accipiant. Ordinem inter hos morbos ducit febris petechialis, quae ex classe continuarum acutissimarum est, & praeter uehementissimum aestum, sitim, dyspnoeam, peruigilium & delirium, ex maculis paruis, pulicem moribus similibus, aliquando quoque magnis & latis, cognoscitur. Huic maxime analoga est Purpura, seu febris miliaris, quae impenso calore, grauedine, rauedine, tussi, anxietate, dolore articulorum maxime molesta est, & in specie per pustulas minimas grana milii uix aequantes, modo rubras, modo albas & pellucas, ab aliis febribus acutis distinguitur; in principio quippe admodum difficile est determinatu, qualis febris exanthematica adsit, in ulteriore uero morbi progressu uaria exanthematum constitutio nobis febris indicat denominationem. Hoc uariolarum & morbillorum exemplo omnium facillime probari potest, non inter se modo hae duae febres exanthematicae confunduntur, sed haud raro etiam in principio pro petechiali, uel miliari, habentur; plurima enim symptomata, quae adsunt in febre petechiali aliisque acutis, in uariolis quoque obseruantur, sola exanthematum magnitudo eorumque suppuratio, signum essentiale, quo uariolas a morbillis ceterisque febribus exanthematicis acutis distinguere possumus, efficiunt; nam uariolas constituunt pustulae pisi dimidii magnitudinem obtinentes, quae in cute efflorescunt, atque in purulentam materiam conuertuntur, cum in morbillis exanthemata minora, diuisam lentis partem aequantia, quae absque suppuratione, sola cute aspera & squamosa relicta, abeunt, deprehendamus.

VIII. In classem morborum acutorum referenda quoque
B 2 dylen-

dysenteria, continua ordinario stipata febre, quae haud raro toti regioni, contagione latius serpens, infesta fuit, & ciuitates pagosque incolis quamplurimis derepente priuauit. Huius causa a ueneno acri acuto interno, uel externo, arcessenda, saepeque uirium in aëre acribus particulis referto haeret, qui respiratione receptus, cum salua subactus ac deglutitus, uehementissimorum uentris torminum, cum succedente crebriore massae pituitosae & purulentae, cui sanguis, interdum ramenta intestinorum admixta, deiectione. Quandoque ab uuis immaturis, prunis aliisque Pomonae donis imprudentius & auidius deglutitis, dysenteria generatur. Et aquas nonnunquam, particulas acres metallicas secum uehentes, materiam & ansam dysenteriae dedisse, bellica medicorum castrensium diaria abunde docent. Saepe origo huius mali a suppressa transpiratione insensibili dependet, ut plures tempestate autumnali & hyemali, ex frigore improuide admissio, experiuntur. Multi absque ulla causa externa in dysenteriam incidunt, ubi tum salium sero minus temperaturum excessus, tum bilis acrimonia atque abundantia accusanda, unde cholericis dysenteriae non modo obnoxii, sed grauius quoque eadem, ob febrem acutam comitem, eamque uehementiorem, laborant. Plures morbos acutos, ob continuam malignam, quae eosdem semper comitatur, febrem, ita nuncupatos, choleram scilicet, anginam, pleuritidem, peripneumoniam, hepatitidem, nephritidem, ischuriam, afferre possem, sed quae exinde expectanda utilitas? his certe, quae iam de morbis acutis proposita atque explicata, acquiescere possumus, cum, quod ad sententiae nostrae certitudinem euincendam necessarium fuit, pluribus enodatum & demonstratum; nam ex symptomatum, quae allegatos morbos comitantur, uehementia & conditione; ex continua maligna, quae hic ualde urget, febris; ex breui, quo durant, temporis spatio, abunde probari potest, omnes illos morbos a ueneno acuto inductos fuisse. Dehinc nobis potius incumbit, ut uariam uenenorum acutorum indolem perquirentes, modum, quo ab iisdem morbi acuti generantur, una cum rationali medendi methodo, explicemus.

IX. Ini-

IX. Initium a uenenis, quae regnum minerale subministrat, ducemus; notissima ex eorum classe, sunt mercurius sublimatus, praecipitatus albus, ruber, uiridis, luteus, seu turbitus mineralis, lithargyrum, aerugo, aeris squama, arsenicum, stibium, calx iuiua, carbonis fossiles, salia uitriolica lunae, ueneris, martis, spiritus nitri, salis, sulphuris, oleum & spiritus uitrioli, aqua fortis. Alia horum uenenorum sunt naturalia, alia artificialia; plura hoc modo uenena acuta ex argento uiuo per artem chemicam parantur. HYDRARGYRUM enim ab admixtis sordibus purgatum, tam noxium non est, uti plures affirmant; hoc eorum exemplis confirmatur, qui passione iliaca desperatissima, ob partem intestini inferiorem superiori insertam, laborantes, mercurii uiui depurati uncias duas uel tres, in sola aqua, uel ouo forbili, aut melle rosarum solutiui, exoptato cum fructu, restibus PARAEO (x) & MOENICHEN, (y) assumerunt. Non autem auctor fuerim, mercurium uiuum promiscue omnibus exhibendi, ille enim, si acidum copiosum adest, perfacili negotio cum eodem iunctus uim corrosiuam, ex IOH. CONR. DE MVRALTO (z) testimonio, acquirere potest. Deinceps praecipue necessarium, ut, si mercurium uiuum cum aegrotorum emolumento exhibere uolumus, sufficiens neruorum adsit robur, & uiarum, per quas transire debet, lubricitas; alias idem in partibus collectus & stagnans, sanguifera comprimendo uasa, humorum motum sistit. Hoc expertus pharmacopola, qui, cum uehementi siti noctu afficeretur, hausto hydrargyri urceolo, mane mortuus, haerente argenti uiui libra in uentriculo, & sanguine coagulato, inuentus fuit, uti ex Conciliatore CARDANVS (a) & PALMARIVS (b) referunt. Nihil autem magis secundae obest uoletudini, quam uiui uapor mercurii naribus oreque haustus. Omnium uero perniciosissimus atque acutissimus est halitus, qui in fodinis mercurialibus percipitur, unde quoque o-

B 3

perarii,

(x) lib. 16. (y) lib. obs. hist. 6. (z) dissertat. de Iliaca passione Basileae 1693. edita. (a) lib. 1. de Venen. cap. 20. (b) lib. de Hydrargyro cap. 5.

perarii, quibus huius ueneni uis perspecta, uescas faciebus adaptant, ac corpus, oleosis & pinguibus assumtis, ab imminente praeseruant detrimento; ille enim, quem mercurius, sulphur, aliaque similis genii mineralia, emittunt, fumus, ualde acris est, & constringendo fibras asperae arteriae, homines quasi strangulat, omnesque actiones uitales derepente sufflaminat. Hoc repentinus miseri illius hominis, cuius PONZETTUS (c) facit mentionem, obitus confirmat, qui argentum uiuum in uerum conuertere uolens, uase, in quo per aliquot septimanas hydrargyri digestio instituta, subito atque incaute aperto, fumus acutissimus exiuit, qui repentina hominem morte sustulit. Eadem fata nonnulli aurifabri habuerunt, qui teste SCHENCKIO, (d) argenteam supellectilem inaurantes, admissio imprudentius hydrargyri uapore, in ueternum, aphoniam, tremorem artuum, conuulsiones aliaque grauius symptomata inciderunt. Ad haec illi sedulo attendant, qui ex mercurio sublimato & uiuo, utrumque miscendo & terendo, mercurium dulcem parare uolunt; in hoc sane labore, tam acria secedunt effluuia, quae oris, narium aliarumque uicinarum partium uasa erodunt, aliaque symptomata generant. Ea de causa os & nares probe obtegere & munire debent illi, qui huiusmodi laborem suscipiunt, ac praeterea pingua & oleosa, quo omne incommodum praecauatur, assumenda.

X. Cum igitur tantae & tam perniciosae sint uires hydrargyri a sordibus non rite purgati, quale emolumentum a mercurio salibus acidis corrosiuis saturato, & ignis ui in subtiliora spicula diuiso, sit expectandum, perfacile est iudicatu. Improbata certe haec hominum industria est, qui ex hydrargyro, ac si idem non sufficientem uim nocendi in se haberet, addendo salia corrosiua, eaque ignis tortura exasperando, uenena acerrima atque acutissima, in summam hominum perniciem conficiunt. Viuis enim mercurius a sordibus rite purgatus, homini, uel unguenti, uel emplastri forma applicatus, per poros uasorum ad sanguinem penetrat,

(c) lib. 2. de Venen. cap. 21. (d) Obseruat. rarior. lib. 7. obs. 3. 4. 5. & 6. p. m. 865. & 866.

trat, ac per robur cordis & uim solidorum, intimos corporis meatus eluctans, partium fluidarum firmiter cohaerentium compagem, conquaſſando & atterendo, diuidit, reſoluit, ac pituitam immeabilem, tum per os, tum per aluum expurgat. Ab hoc toto coelo differt MERCVRIVS SVBLIMATVS, qui ex hydrargyro, uitriolo calcinato & ſale decrepitato, in marmoreo mortario probe tritis & accurate inuicem mixtis, paratur, & maximam uim corroſiuam obtinet, quam a particulis ſalinis, quae ignis ui una cum globulis mercurialibus in ſublime propullae dictum uenenum acutiſſimum conſtituunt, acceperit; unde quoque, ſi mercurius magis corroſiuus deſideratur, ſemel iam ſublimateſ denuo cum noua ſalis quantitate miſcetur & ſublimateſ. Hoc uenenum ore hauſtum, linguam, gingiuas, palatum & fauces ualde opere irritat & conſtringit, ſenſu ardoris, tumore atque inflammatione, relictis; uentriculum erodit, inteſtina excoſiat, uehementes uomitus, crebriores eaſque cruentas, cum immaniſſimis uentris torminibus, deiectiones, febrem acutam, intolerabilem ſitum, aſtum, ſingultum, peruigilium, phrenitidem, anxietatem, conuulſiones, ſyncopen & mortem excitat. Hanc immanem mercurii ſublimateſ ſaenitiam expertus eſt puerulus, qui, ut commemorat VALENTINI, (e) ex huius ueneni uſu, miſerrima periit ratione. Nefario quoque & deteſtabili uſu, uirgo elegantiffima, quam acerbè luget allegatus modo VALENTINI, (f) a chirurgo quodam caſtrenſi, Thraſone impudentiore, ordinato mercurio ſublimateſ, cuius uſus internus illi familiariffimus erat, enecata fuit. Ac cui ignotum, quam truculenti effectus, a balneatoribus, barbae tonſoribus, pharmacopolis & plurimis aliis ſimilis genii hominibus, acutiſſimo & potentiffimo hoc ueneno, ſub friuola ferendae medelae perſuaſione, fuerint producti? qui de horum certitudine anceps adhuc haeret, SCHENCKIVM, (g) BONETVM, (h) VALERIOLAM, (i) WEPFFERVM

(e) Pandectis Med. Legal. Part. I. Sect. VI. p. 225. & 226. (f) lib. & loc. cit. (g) lib. obſ. rar. de Ven. tit. Sublim. obſ. 7. pag. 866. & 867. (h) Polyalth. l. 5. cap. 35. p. 560. & 562. (i) lib. 1. obſ. 6.

RVM (k) & SYLVIVM (l) euoluat, funestorum farraginem exemplorum, quae dicto ueneno debentur, inueniet.

XI. Quemadmodum igitur mercurius sublimatus angue peius fugiendus, ita minime fides habenda MERCVRIO PRAECIPITATO ALBO, RVBRO, VIRIDI, LVTEO, sed eadem ad classem uenenorum acutorum merito referenda, uti tum ex illorum praeparatione & principiis, tum ex operatione constat; hunc, nempe mercurium praecipitatum, scribit PALMARIVS, (m) citra delectum exhibent circumforanei quidam, circulatores, scelerati impostores, non medici, ad luis uenereae dolores diuturnos, hydropem, febrem quartanam, melancholiam hypochondriacam, & ad eius generis affectus frigidos, idque quatuor sexue granorum pondere, ex oui luteo, uel mithridatio & theriaca, ac statim, ut assumit aliquis, ex uniuerso corporis ambitu omnis generis humores sursum ac deorsum prorumpunt, saepe tanto tamque uiolento impetu, praesertim si molle, effoeminatum & languidum fuerit corpus, ut exhaustis spiritibus fractisque uiribus, uel repente moriatur, uel quo die sumserit, sine uiribus, sine pulsu, sine uoce, iaceat mortuo similis. Os eius contagione interdum inflammatur, ac gingivae ulcera contrahunt putrida ac ualde foetida; fauces plerisque ita intumescunt, ut ad multos dies nihil prorsus deglutire possint. Quin etiam nonnullis mens ita a sua sede dimouetur, ut exorta febre phrenetici tandem pereant. Dum haec commentarer, scelestus quidam nebulo, ad quartanam, tria catapotia ex eo & mithridatio confecta iuueni robusto deuoranda tradens, cum paucis diebus, exorta dysenteria, faucium inflammatione, ac delirio, e medio sustulit. His, quae modo adduxi, commotus PALMARIVS, usum mercurii praecipitati internum penitus damnat, chirurgis tamen in externorum ulcerum curatione concedendum esse, affirmat, sed ne externum quidem mercurii praecipitati usum tutum esse, CHRIST. LANGI-

(k) Tract. de Cicuta aquat. cap. 21. (l) in Append. Tr. 3. §. 265.
(m) lib. de septem morbis contagiosis, cui insertus liber de hydragyr. cap. 6. p. m. 188. & 189.

LANGIVS (n) multiplici edoctus experientia confirmat.

XII. Nec ab iisdem uenenis mercurialibus, quae acuta dicimus, eximendus MERCURIUS VITAE, mortem, uitae loco, praematuram, haud raro, teste WILLISIO, (o) inducens. Ipse MERCURIUS DULCIS, quem plures pro tuto remedio phlegmagogo & hydragogo habent, non omnibus peraeque conducit, sed in multorum corporibus acuti naturam ueneni assumit, funestasque edit operationes. Non respuo penitus mercurium dulcem, nec adeo metuendum remedium esse, si rite paratus, pronuncio, hoc saltem cum RAMAZZINI (p) perhibeo, quod in huius usu prudentia opus sit; equo enim indomito per similis est, quoties in manus imperitas inciderit. Clarius adhuc paulo post mentem suam allegatus auctor explicat, adeo suspecta, inquit, sunt beneficia, quae ab hoste tam infido & uersipelle proueniunt, ut de medicorum mercurio apte dici possint, quae de suo commentus est Poetarum Princeps: ANIMAS ILLE EVOCAT ORCO PALLENTES, ALIAS AD TRISTIA TARTARA MITTIT, DAT SOMNOS ADIMITQUE, ET LUMINA MORTE RESIGNAT. Iudicium quoque ingenuum & doctum de mercurio dulci dedit WELSCHIVS (q) hisce usus: quamuis optima omnium hydrargyri praeparatio & securissima plerisque putetur, attamen ne sic quidem, aut alia quacunque ratione praeparatum malignitatem suam plane exuere, etsi uel aurum addatur, quin ad ingenium nequitiamque suam redeat, notauimus. Hanc Welschii sententiam pluribus obseruationibus confirmare possumus; ita mercurius dulcis drachmae dimidia pondere assumtus repentinae mortis fuit causa, uti ACTA NATVRAE CVRIOSORVM (r) referunt & docent. A mercurii dulcis puluerisati ad grana quindecim praescripti usu, adolescentem robustum, quindecim annorum, sexto die inde mortuum, in peculia-

C

ri dif-

(n) lib. 1. Epist. 46. (o) Pharm. rat. Sect. 2. cap. 1. conf. A. N. C. Cent. 3. obs. 187. (p) Tr. de morb. artific. p. 28. (q) lib. Curat. Dec. 3. cur. 1. p. 113. (r) Dec. 2. Ao. 10. obs. 14.

ri dissertatione de hoc argumento habita, WACHNITIVS, Medicus Serueftanus, confirmat. Eundem funeftum effectum uarii alii casus in praxi medica frequenter occurrentes, uti ex BONENTO (s) perfpicere possumus, demonstrant.

XIII. Haec attenta mente obseruent mercurialium fautores panacearum; haec sedulo considerent illi, qui, si corpus purgandum, omnibus promiscue mercurialia praescribunt; haec illi semper firma teneant memoria, qui in cura luis uenerae ad mercurialia, tanquam ad sacram anchoram confugiunt; cum cura huius morbi allegatis suscepta remediis palliativa partim, partim noxia; quia teste DOLAEIO, (t) aegri uel non diu superstites manent, aliisque morbis defatigantur, uel reciduum aliis abigendam remediis perpeti tenentur. Hoc enim certum atque euictum, mercurium quacunque ratione praeparatum, acrium copia spiculorum, semper suspectum esse, quae eo maiorem uim irritandi atque erodendi acquirunt, quo maior salis acidi in primis uis quantitas haeret. Tantum igitur abest, ut mercurialia, pro specifica ueneri acidi, quale fermentum luis uenerae esse, SYLVIVS credebat, antidoto sint habenda, quin potius acidi uires augendo, summam corpori inferant iniuriam. Cum uero salia acida corrosiua globulis mercurialibus inhaerentia truculentorum illorum symptomatum, quae mercurii sublimati, praecipitati & similium propinationem sequuntur, autores sint, ex his haud adeo difficile est cognitu & iudicatu, quibus subsidiis mala excitata sint remouenda. Ante omnia iuscula pingua, multo imbuta oleo, frequenter & in magna quantitate haurienda, iisque spicula acrimia implicanda, uentriculus totusque canalis alimentorum eluendus, atque ab ulteriore incommodo defendendus; his peractis, infusum saluiae, decoctum lignorum uel radicum, cum essentia theriacali, essentia lignorum, castorei, mirrhæ, opobalsami, succini, praescribenda, lenique procurato sudore, omnis uis ueneri infringenda atque euacuanda, & si aestus ualde urgeat, poti-

(s) lib. cit. p. 561. l& Med. Sept. Vol. 2. p. 375. (t) Encyclopaedia Chirurgica rationali lib. IV. cap. 3. p. m. 423.

potiuncula ex aqua cinamomi, menthae, lapide bezoardico orientali, unicornu fossili, matre perlarum praeparata confici potest. Praecipue ad mercurii sublimati uirulentiam corrigendam salis tartari deliquio soluti oleum commendatur. Horum uero remediorum usus eo usque continuandus est, donec nobis certo de perfecta ueneni expurgatione constet, quam methodum mendi felicem, in ACTIS NATVRAE CVRIOSORVM (u) atque apud GÖCKELIVM (x) annotatam atque optime explicatam inuenimus.

XIV. Multum ab indole uenenorum mercurialium differt LITHARGYRIVM, nec illius tam uehemens, quam antecedentium uis nocendi, acuti tamen ueneni titulum merito promeretur, cum uti obseruationes docent, plures, huius usu, excitata febre continua & conuulsionibus, repentina morte sublati fuerint. Lithargyrii tres species adducit DIOSCORIDES, (y) duas saltem commemorat SCHROEDERVS, (z) septem habet RVLANDVS. (a) Lythargyrum, est uenenum artificiale, quod in fornacibus ex saturno, dum aurum purgatur, concresecit. Eodem modo conficitur lithargyrium argenti; dehinc merito utrumque ad scorias utriusque metalli refertur. Principia lithargyrii, a quibus uis nocendi dependet, consistunt in substantia metallica terrea, cum quibusdam particulis uolatilibus acerbis sociata. Obstruit ea de causa, adstringit, exsiccat, & ad intertrigines, emplastra styptica & tripharmaca adhibetur. Ex eodem praesertim unguentum de lithargyro dictum, conficitur, quod in excoriatione & scabie non sine fructu adhibetur. Interne uero nemini, ob uehementem uim adstringendi atque obstruendi, illius usus suadendus, excitat enim, uti BARTHOLOMAEVS PERDVLICIS (b) testatur, uentriculi grauitatem, tormina, alui & urinae suppressionem, & difficilem respirationem, ac uel de-

C 2

repen-

(u) Dec. 2. A. 8. obs. 65. (x) lib. consil. Cent. 1. consil. 80. (y) Mat. Med. lib. 5. cap. 102. (z) Pharmac. 1. 3. cap. 19. no. 3. (a) Lexico alchemico p. m. 306. (b) Vniuers. Med. lib. XI. cap. 5. p. m. 566.

repente suffocatione iugulat, uel successiue solida & fluida magis corrumpendo, lentam inducit mortem. Cumprimis lithargyrium, quo uinum adulteratum & dulce fuit redditum, colicam conuulsuam & praesentaneam mortem plurimis in Ducatu Würtembergico attulit; unde quoque horum uinorum auctor capitis supplicio affectus, uti ex Nouellis publicis, anno millesimo sexcentesimo sexto, die Aprilis decimo, Stuttgartia datis, VALENTINI (c) refert. Praestantissima huius ueneni remedia, sunt 1) emetica ex tartaro emetico, ipecacoanha, croco metallorum & similibus parata; 2) clysmata ex hydromelite, ex decocto florum chamomillae Romanae, meliloti; & 3) olea dulcia cum iusculis carniū teneriorum, rhabarbarum & huius essentia, manna in decocto auenae tritae frequenter exhibita, sapo Venetus cum infuso capillorum ueneris, betonicae, scordii & radicis scorzonerae. Vti uero allegatis medicamentis in principio multum praestare possumus, ita eadem, quando descripti ueneni uis extrema occupauit uasa, & succis inspissatis & condensatis, scirrhus peperit, solidorumque summam rigiditatem & duritiem induxit, nihil penitus, si radicalem desideras curam, efficiunt, sed huiusmodi homines lenta consumuntur tabe.

XV. Allegatis uenenis acutis associanda AERUGO, per quam alias quorumuis metallorum rubigo, in specie uero rubigo atque erosio aeris uel cupri, quam uiride aeris, uel χαλκῆ ἀνθος, aeris florem; recentiores uocant, intelligitur. Aerugo alia natiua, factitia alia est; natiua in Cypriis gignitur fodinis, & ex lapidibus nonnihil aeris habentibus efflorescit; nec eadem nostrae fodinae aerariae, ex RVLANDI (d) testimonio, destituuntur; cui adiungenda aerugo natiua fluida, quae, ut DIOSCORIDES (e) refert, ex specu quodam per caniculae aestus exstillat. Artificialis autem aerugo ex laminis ueneris aceto & urinae puerorum immersis, atque a salibus illis in coeruleam & uiridem substantiam reductis conficitur. Ex his principia aeruginis haud igno-

ta

(c) Nouell. Med. Legal. in Introduct. p. 7. (d) Lexico Alchemico p. 14. (e) Mat. Med. lib. V. cap. 91. p. m. 357.

ta esse possunt, eadem quippe multo sale falso & caustico refer-
ta fortiter abstergit, siccat atque erodit; unde eadem externe
duntaxat ad ulcera sordida mundificanda, atque absumendam car-
nem luxuriantem, ulsi loco aeris, adhibetur, & emplastrum ui-
ride, quod ad inueteratorum curam ulcerum commendatur, ingre-
ditur. Interne uero, si exhibeatur, acuti operationem ueneni
edit, intra corpus assumpta aerugo, inquit IOEL, perniciofa infert
symptomata, statim enim guttur constringit, arterias pulmo-
num obstruit, uias respirationis intercipit, uiolenter suffocat at-
que extinguit, in uentriculo autem existens uiolentas excitat uo-
mitiones. Huic sententiae BARTHOLOMAEVS PER-
DVLCIS (f) & BONETVS (g) non subscribunt modo, sed
funestam quoque praesentis ueneni operationem propositis con-
firmant exemplis. Huius loci etiam est SQVAMA AERIS ET RVBIGO
FERRI; tanta quidem in his non adest acrimonia, eo maior uero
uirtus adstringens atque obstruens; credibile etiam, quod haec
uenena praecipuam uim in uentriculo atque intestinis exerant,
& uasa sanguifera non intrent, & si etiam penetrent in sangui-
nem, idem hinc, uti plurimis constat experimentis, coagulabitur;
unde in uasis extremis stagnationes, obstructiones, lentae inflam-
mationes, schirrhi, hydrops, aliaque similis genii incommoda pro-
ueniunt. Nec reticendus hic LAPIS LAZVLI COERVLEI COLORIS, LAPIS
ARMENVS* VIRIDIS ET TVTIA, quae ob admixtam uenerem, aliasque
similis indolis particulas metallicas, solidas partes erodunt & flui-
das condensant. Eundem effectum praestant aquae lapidis La-
zuli & Armeni principiis refertae, quales sunt Verris in Mar-
chia Italiae Treuisana, & eae, quae ad Walliae urbem Hervord
in Anglia reperiuntur, istae enim deglutitae canalem alimentor-
um erodunt, uomitum & dysenteriam excitant, ac pulmonibus
ceterisque uisceribus eandem inferendo iniuriam & laesionem,
febris acutae & repentini interitus causam constituunt. Talis
quoque aqua metallica, ex fonte siluae Monspessulli, Galliae Nar-

C 3

bonen-

(f) Med. Vniuers. lib. XI. cap. 5. p. 566. (g) Polyalth. lib. 5. cap. 35.
p. 555. & 556.

bonensis oppidi scaturiens, fuit, qua hausta, Annibaldi famulus immanissimis uentris doloribus correptus fuit, ut BRVYERINVS (h) refert. Leuamen & solatium, quod miseris ex huiusmodi ueneno aegrotis afferendum, in usu iusculorum carniū euechymarum, lactis asinini, olei amygdalarum dulcium, spermatis ceti & similium consistit.

XVI. Iis uenenis, quae antecedenti capite explicata, perniciosiora & acriora sunt CRYSTALLI LVNAE, LAPIS INFERNALIS, BUTYRVM ANTIMONII, SALIA VITRIOLICA VENERIS ET MARTIS; multis non opus est uerbis atque experimentis, ut deleteriam horum uenenum uim demonstramus, cum externa illorum applicatio breui partium sanarum erosionem inducens, sufficiens praebet documentum, quod eo maius detrimentum ex illorum usu interno sit expectandum. CrySTALLI uero lunae suam uim erodentem spiculis spiritus nitri acribus, quibus argentum corrosum in crystallos abiit, debent. Lapis infernalis e cineribus clauellatis & calce uiua paratus, intra horae quadrantem, si applicetur, partes excoquat, atque escharam inurit. Butyrum antimonii nihil nisi spiritus acidus corrosius mercurii sublimati, cum quibusdam abrasis antimonii particulis, sigillatim saturninis coniunctus est, unde eundem cum spiritu nitri & aqua forti praestat effectum. Salia denique uitriolica ueneris & martis sunt ipsa illa metalla menstruis acidis corrosa iisque saturata, hinc acerrima & maxime caustica uenena praebent. Monachum quendam nimia uexatum lasciuia prae amoris impatientia uitriolum martis assumpsisse, eoque, excitata uentris erosionem, cui uomitus, dysenteria, febris continua cum immani siti, linguae ariditate, nigredine & tumore, successit, misera periisse ratione, AMATVS LVSITANVS (i) refert. Si congruam hisce uenenis antidotum quaeris, ea facienda, eaque applicanda sunt, quae decimi tertii sine capitis commendata.

XVII. Maxima inter uenena modo allegata & SPIRITVM NITRI, ALVMINIS, SALIS, SVLPHVRIS, OLEVVM ET SPIRITVM VITRIOLI, AQVAM FOR-

(h) de Re Cibaria lib. 16. cap. 17. (i) Curat. Med. Cent. V. eur. 84.

FORTEM ET REGIAM, si respicias principia atque effectus, affinitas intercedit. Haec uenena per acutas salium in fluorem redactorum cuspides solida erodunt & depascuntur, tenuēque dissipando serum, succos inspissant, unde sanguis niger & grumulosus atque ad liberam ineptus circulationem redditur; neque hoc mirandum, cum dicti spiritus solidissima & maxime compacta metalla in subtilissima diuellant ramenta, & ex solida fluidam efficiant materiam. Ab horum usu os, lingua & fauces constringuntur, & relictis escharis, eroduntur. Misere ita, diris exercuciata tormentis puella, quae per imprudentiam aquam fortem hauserat, ex BRVNONIS SEIDELII (k) relatione, periit. Eundem effectum habuit aqua chrysulca in Tristano Cibeletto Cyprio, qui captus, ne promeritis sui sceleris poenas luere teneretur, eadem sibi ipsi mortem, teste BEMBO, (l) conscivit. Quod puer apud Gandauum, recenset FORESTVS, (m) cum aquam fortem inscius bibisset, & gula prae ardore occluderetur, adeo, ut suffocationis periculum immineret, difficulter adhuc, praescriptis oleosis & mucilaginosi, conseruatus fuerit. Eadem ratione e mortis faucibus ereptus nauta, cuius curam gessit RONSEVS, (n) qui loco aquae uitae, aquam chrysulcam, quam fortem alias dicunt, ebibens, uehementi faucium & stomachi ardore, cum uiolenta constrictione, siti & febris continua affectus fuit. Peribat penitus ex spiritus uitrioli philosophici usu studiosus sedecim annorum, cui febris tertiana laboranti Medicus, Medicafter potius, calorem praeternaturalem breui extincturus, singulis quatuor horis uiginti quinque allegati spiritus guttas in scutella potus Theae sumendas praescripserat, uti ex VALENTINI (o) relatione constat. His addenda, quam in medium TVLPIVS (p) attulit, historia, dederat nempe chirurgi famulus uirgini oleum uitrioli, dentibus, pro compescendo eorum dolore, imponendum, quo, praeter uehementem ardorem & febrem acutam, os,

fauces,

(k) Lib. de morb. incurab. p. 13. (l) Venet. Histor. lib. 1. (m) lib. 15. obs. 30. (n) Epist. 9. (o) Corp. Jur. Med. Leg. in Authenticis cas. 13. p. 488. (p) Obs. lib. 3. cap. 43.

fauces, uentriculus, facies, pectus, mammae, uenter, brachia & crura miserabili erosa clade & sordidis conspurcata ulceribus fuerunt, quae quoque quauis occasione redierunt. Plures historias, pluresque rationes, quibus exitialis spirituum acidorum corrosiuorum, cum primis uitriolatorum uis probatur, CASPAR HOFFMANNVS (q) annotauit atque explicauit.

XIIX. Citissimae haec uenena operationis, eaque citius faepe solida erodunt & fluida coagulant, antequam illorum uim infringere possimus; aquae forti, inquit BARTHOLOMAEVS PERDVLCIS, (r) tanto difficilius occurritur, quanto citius agit, & in totum corpus diffunditur. Non autem exinde cum BRVNONE SEIDELIO (s) affirmandum, nihil in natura rerum indagatum esse hactenus, neque reuelatum, quod in tali casu opem afferre posset, & uim istam aquae corrosiuam prohibere, & erosas partes sanare. Aliter certe sensisset & scripsisset SEIDELIUS, si obseruationes FORESTI (t) legisset, qui pueri per aquae fortis potum misere exercebatur, & sola cydoneorum mucagine in potu ordinata, curati facit mentionem. Iisdem fere subsidiis in simili casu BALDVINVS RONSEVS (u) usus est, qui homini adulto ualde ex aquae chrysulcae potu de uita periclitanti, per eclegma ex mucagine seminis cydoneorum, althaeae, & gummi tragacanthae ex rosarum stillatio liquore elicita, mellisque rosati & uiolati aequali pondere, & per gargarisma ex seminibus cydoneorum, althaeae, cucumeris, floribus rosarum, uiolarum & uerbasci, pulmonaria, fanicula & carduo benedicto, breui pristinam, eamque secundam & constantem reddidit ualitudinem. Hoc utique certissimum, & ex allegatorum uenenorum, de quorum antidotis disputamus, natura clarum & perspicuum, quod serosa, gelatinosa & absorbentia terrea hic praestantissima sint subsidia; sola aqua simplex hic ualde prodest, si largiore illius quantitate spiritus acidus diluatur & corrosiua eius

(q) lib. de thermis Hirschbergensibus. (r) Vniuers. Med. lib. XI. cap. 5. p. 566. (s) lib. de morb. incurab. p. 13. (t) obs. lib. 15. hist. 30. (u) lib. epist. med. n. 9.

cuius uis infringatur. Praestantior adhuc antidotus decoctum maluae, althaeae & ueronicae, si in eodem simul larga gelatinae cornu cerui quantitas hauriatur. Nec sine fructu lapides cancrorum, lapis bezoardicus orientalis, cornu cerui & ebur sine igne, mandibulae lucii piscis, dens apri, equi marini, unicornu marinum & fossile, uel pulueris, uel additis aquis cardui benedicti, florum tiliae, potiunculae forma, praescribuntur, & usui allegati decocti & gelatinae interponuntur.

XIX. Obseruandum porro est, quod haec uenena in multis subiectis, iis praecipue, quorum fibrae laxiores, & sanguis magna feri copia refertus, acuti naturam ueneni amittant, atque in lenta degenerent, uti propositis obseruationibus in TRACTATV DE VENENIS TERMINATIS ET TEMPORANEIS (x) iam probatum. Probe igitur hic tenendum, quod secundum demonstrationem allegato libro suppeditatam, omnia uenena sint respectiua, & secundum diuersam solidorum & fluidorum dispositionem, discrepantes in hominum corporibus effectus edant, ita ut acutissima uenena a multis impune hauriantur, & uenena lenta iam praesentanea & acuta, acuta uero lenta euadant. Non obscurum huius sententiae documentum in ARSENICO habemus; hoc tanquam tutum & certum remedium in febribus intermittentibus tertianis FRICCIUS (y) commendat; hoc multi absque ullo detrimento assumerunt; hoc in quibusdam acuti uires ueneni non exeruit, sed lentam inducendo tabem, homines absque ulla ueneni suspitione sustulit. Si uero penetrantem nocendi uirtutem, quae in dicto ueneno haeret, si hominum breui hoc ueneno enecatorum copiam, si truculenta, quae illius deglutionem illico sequuntur, symptomata, examinamus & diiudicamus, merito idem ad acutissimorum classem uenenorum refertur. Antequam uberiores arsenici explicationem suppeditemus, accuratius CADMIAE FOSSILIS siue COBALTI, quod arsenici minera est, examen necessarium. Vim corrosiuam, quam pos-

D

fider

(x) Cap. 31. pag. 33. & 34. (y) Libr. de Virtutibus Venenorum medicis cap. 2.

fidet Cobaltum, plura probant experimenta, non enim animalibus solummodo infensum est, ac uiolentae eorum mortis auctor, sed ne ipsis quidem metallis parcat, ipsasque mineras arrodit. Hoc etiam confirmat spiritus summe corrosiuus, quem arte chemica ex eadem ZWELFFERVS parauit, qui tantam obtinet acrimoniam, ut mercurio sublimato, ui corrodingi, adhuc superior sit? Hoc quoque lugubri suo exemplo metallifossiles docere possunt, qui in aqua, cui inhaesit hoc uenenum, obambulantes quamplurimis iisque sordidis pedum ulceribus, teste LEMERY, (z) affecti fuerunt. Ex cobalto cum cineribus clauellatis & silice calcinata conficitur puluis ille coeruleus, quem SMALDVM dicunt, qui, uti ex ACTORVM NATVRAE CVRIOSORVM (a) & VALENTINI (b) testimonio constat, multis summam attulit perniciem. Ex cobalto pariter producit & generatur arsenicum album artificiale, & ex hoc atque auripigmento simul percoctis, rubrum, quae duae arsenici species a naturali, quod citrino praeditum colore auripigmentum & risagalla dicitur, ualde differunt. Omnium inter has arsenici species acerrimum est album, praesertim cum sale communi sublimatum. Valde hinc miror, quod Dominus LE FEBVRE & cum eo IVNCKENIUS (c) arsenici ter solum, & quarta uice cum sulphure sublimati grana tria ad octo, cum conseruis pectoralibus, in suffarctu pulmonali commendet; leuius quidem hac ratione malum curabitur, sed grauius simul, ulcus scilicet pulmonum cum febris lenta inducetur. Tam acris enim sunt salia corrosiua arsenici, ut merito a quibusdam aqua fortis coagulata dicatur; nec uis horum salium corrosiua, per additum, ex methodo LE FEBVRE, sulphur, emendabitur, nam praecipue hoc uenenum ex sale & sulphure compositum est; multo minus arsenici correctio per sublimationem expectanda, eadem quippe, salia in spicula subtiliora & magis corrosiua diuidit. Vnde, si haec uenena ore hauriuntur,

(z) Lexico Mar. Med. p. 323. (a) Dec. 1. Ao. 2. obs. 78. (b) Corp. Jur. Med. Leg. in Authent. cas. 15. p. 490. (c) Lexico chym. pharmaceut. Part. I. p. 46. & 47.

riuntur, illorum deglutitioni, linguae ardor, tumor, aestus, faucium erosio & asperitas, uehementes uomitus, tussis, dyspnoea, febris acuta, inexplabilis sitis, urinae suppressio, dysenteria, incredibilis anxietas, abdominis tumor, uertigo, peruigilium, delirium, conuulsio, singultus, sudores frigidi, syncope & tandem mors, succedunt. Insons hac methodo maritus, cui uetula ob zelotypiam cum iuseculo arsenicum dederat, misere periit, quam historiam ex Wiero SCHENCKIUS (d) refert. Difficiliter adhuc conseruatus fuit mercator Venetus, qui accepto arsenico, in agone iam, uti scribit ARDOYNVS, (e) constitutus erat. Eadem fuit fors octo liberorum, qui ruri, absentibus Parentibus, ranas captas farina, quae ad enecandos mures arsenico imbuta erat, prius inuolutas in oleo frixerunt, & deinceps, uti perhibet MONTANVS, (f) comederunt. Alius uero puer, uti habet AMATVS LVSITANVS, (g) epoto arsenico, post annum primum obiit. Plures adhuc per annos uitam huiusmodi ueneno insectorum durasse, ast tam miseram eandem fuisse, ut uix cruribus incedere potuerint, FORESTVS (h) testatur. Nec internus saltem huius ueneni usus tam perniciosus est, sed idem etiam externe applicatum grauissimorum symptomatum & uiolentae auctor mortis existit. Probo illud historia, quam communicat BACCIVS, (i) referens, quod contubernalis illius ex illito, ad bubonem exedentem in inguine cohibendum, unguento, cui inerat arsenicum, diris excruciatu symptomatibus obierit. Ac sanctissime asseuerat AMATVS LVSITANVS, (k) quod ex inunctionibus arsenicalibus plures in febres lethales inciderint. Alium allegatus auctor scabie laborantem adducit, qui unguento, cui arsenicum admistum erat, applicato, mane in lectu mortuus fuit inuentus. Alius, uti ex eiusdem obseruatione scimus, unguento arsenicali maniam sibi accersuit. Arsenicum externe ulceri pedis ad gra-

(d) Obs. rar. lib. 7. obs. 3. p. 869. (e) Lib. 2. de Venenis cap. 1. (f) Consil. 367. (g) Cent. 4. Curat. 64. (h) lib. 18. schol. ad obs. 28. (i) in Prolegom. Venen. & antidot. p. 23. (k) Cent. 2. curat. 34.

ni pondus applicatum, febrem acutam, syncopen, inquietudinem & phrenitidem, teste FABRICIO HILDANO, (l) excitauit. De pictore quodam narrat SENNERTVS, (m) quod, dum capsulam, in qua Realgar diu asseruatum fuit, cito aperiret, recepta infelicitate per nares exhalatione uenenata, uertigine, animi deliquio & totius faciei tumore affectus fuerit.

XX. Diuersa igitur, qua arsenicum corpori communicatum, methodus, in febris acutae & ceterorum symptomatum, quae ab allegato ueneno ortum duxerunt, curâ, expendenda, atque omni adhibita circumspectione indagandum, an uenenum externae cuti applicatum sit, aut an idem ore haustum adhuc in primis uis haereat, uel iam ad sanguinis massam omniaque transierit uiscera. Si enim ab externa applicatione corpus male afficitur, bubulo eoque calido pars laesa lacte eluenda, & per epispastica, spicula salium acris cuti adhuc inhaerentia, tollenda, hinc cucurbitulae & scarificationes parti affectae applicatae, sanguinem infectum euacuando, resistantiam minuendo, & ulteriorem arsenici in sanguinem introitum impediendo, profunt. Si uero allegatum uenenum per os admissum est, idem statim ex primis uis, aquam tepidam butyro insulso saturatam affatim hauriendo, eiiciendum, aut si tardius accersitur Medicus, quando iam sanguinem subiit, mucilaginosus implicandum & corrigendum, aliisque deleteria illius uis infringenda. Ita puer apud Delphenenses, cum pultem ex arsenico, qua glires interficiuntur, incaute sumisset, solo emetico ex oleo & iusculeo pulli, reiciendo uenenum, teste SCHENCKIO, (n) statim curatus fuit. Lacte bouino, si in magna quantitate hauriatur, nullum praesentius ad delendam arsenici acrimoniam, remedium esse, MONTANVS (o) non perhibet modo, sed propositis etiam historiis confirmat. In Italia in principio hausti arsenici, assidue lac oleo amygdalarum dulcium imbutum cum fructu deglutiiri, FORESTVS (p) commemorat, qui solo oleo amygdalarum dulcium

(l) lib. de Gangraena & Sphacelo cap. 5. (m) lib. VI. Part. II. cap. 2.

(n) lib. 7. rar. obs. sub tit. de Arsen. obs. 1. (o) Consil. 367. (p) lib. 18. Schol. ad obs. 28.

cium cum cereuisia butyracea epoto, multos curauit. Lactis affatim cum oleosis hausti subsidio, duodecim studiosos, qui largam arsenici quantitatem in iusculo acceperant FRID. HOFFMANNVS (q) feliciter seruauit. Decem lapidis bezoardici granis, aeger, qui arsenicum dimidia drachmae pondere incisus deglutierat, a grauissimis symptomatibus & morte imminente liberatus fuit, uti CLAVDIVS RICHARDVS (r) fidem facit. Crystallus montana pro specifica arsenici antidoto, uti ex TABERNAEMONTANO cognoscere possumus, diu iam habita fuit, & huius famam fere deletam denuo CRVGERVS (s) restituit, qui homini ex tota arsenici deglutiti drachma misere constituto, per quatuor crystalli montanae puluerisatæ scrupulos, perfectam reddidit sanitatem. Ex his facile concludi potest, quod, quanquam arsenici virus singularem obtrineat indolem, nec in totum acidam, nec alcalinam, magis tamen de acido uideatur participare, quia lapis bezoardicus substantia terrea alcalino saturata sale constans, & crystallus montana similis fere naturae, tam proficua hic sunt remedia. Minime uero in huiusmodi casu mere terrea atque adstringentia commendanda, qualem obseruationem perfectam habeo, ubi Medicus, allegato ueneno propinato, terram sigillatam & theriacalia, ad uomitum sistendum, praescripsit; retinetur enim hac ratione intra corpus uenum, & dehinc necessario uel repentina homines surripiuntur morte, aut lenta consumuntur tabe, uti ex casu quem FRID. HOFFMANNVS (t) communicat, perspicere possumus. Fugienda hic quoque quacuis uolatilia, quae partes erosas magis laedunt, & sanguinis orgasmum augent.

XXI. De Arsenici natura STIBIVM siue ANTIMONIVM participare uidetur; arsenicum quippe cum antimonii regulò calcinatum in massam crudo antimonio simillimam abit; in crudo autem antimonio non tanta adest acrimonia, quam in arsenico

D 3

depre-

(q) Med. Consultat. Dec. 1. casu 7. p. 35. (r) in Descript. lapid. bez. Iordani de peste libro adiuncta (s) Ephemerid. German. A. 1685. Decad. 2. obs. 25. (t) Med. Consultat. loc. cit.

deprehendimus, & magis pondere, quam acredine stibium humano corpori inimicum est. Longe aliter se res habet, si ex antimonio crocus metallorum, siue hepar antimonii, & uitrum conficitur, haec enim dirissima uenena corrosiua sunt; nam antimonio cum nitro accenso & detonato, diuellitur huius ponderosi metalli substantia, ac nitrum interstitia illius occupans causticam huius ueneni uim ualde auget. Nec tutus semper antimonii diaphoretici tantopere a multis aestimati, nisi rite paratum sit, usus est, ab eodem enim tormina uentris, uehementem ardorem, sitim, anxietatem, uomitum, dysenteriam, extremorum frigus, animi deliquium, conuulsiones, pulsus maxime frequentem, debilem atque intermittentem, orta fuisse, VALENTINI (u) confirmat. Omnibus igitur commendatum sit iudicium, quod de praesenti ueneno BONETVS (x) tulit, dicens: antimonium, uel intempestiue, uel non rite praeparatum intra corpus assumptum laboriosissimas uomitiones & alui deiectiones cum summa angustia infert; ego addo, si in tali operatione apta corpora offendit, tunc illa plane iugulat. Huc uero pertinent corpora plethorica, caecochymica, sanguine spisso praedita, ualde sensibilia, tenera & debilia, in excedentes & confusos motus inclinantia, multa bile in primis uis turgida, mensium & haemorrhoidum uitii laborantia. Vti uero de croco & uitro antimonii nullum inter Physicos est dubium, quod eadem ad acutorum classem uenenorum iure meritoque sint referenda, ita magna inter eosdem de antimonio crudo lis est, cum alii in eodem panaceam contra omnes morbos quaerant, alii uero idem tanquam pessimum uenenum respuant; ast haec controuersia facili negotio dirimi potest, si consideramus, quod nulla in rerum natura dentur uenena absolute talia, sed omnia sint respectiua; adeoque multi innoxie, imo cum emolumento antimonium usurpant, multi uero ex illius usu ualde laeduntur; scio multos, scribit

(u) Corp. Iur. Med. Leg. in Authent. cap. 14. p. 489. (x) Polyalth. lib. 5. cap. 35. p. 582.

bit CRONEMBVRGIVS, (y) solo antimonii praeparati granorum quatuor usu, & in substantia & infusione alicujus liquoris sursum ac deorsum grauissime fuisse purgatos, & in morbos longos incidisse, a quibus nunquam extricari potuerunt. Ex usu antimonii pictorem hydrope laborantem periisse, GREVINVS (z) narrat, & dehinc idem penitus reiicit, asserens: grauiora ab antimonio symptomata, quam ab ullo alio, uel pestilentissimo ueneno, induci. Plures quam octoginta, tum uiros, tum foeminas, antimonii usu, in acutos morbos coniectos fuisse, iisque obiisse, GEMMA (a) affirmat. Alii e contra, febres quartanas, hydropem, arthritidem, leucophlegmatiam, chlorosin, fluorem album, epilepsiam, luem ueneream, aliis remediis diu incassum adhibitis, solius crudi ministerio antimonii, profligata fuisse, cum PARACELSO, HELMONTIO, FABRO, asserunt, pluresque allegant obseruationes. Medici hic opus est iudicio, uenena enim pessima, optima, si rite adhibentur, euadunt medicamenta, & optima medicamenta, incongrua ordinata ratione, in pessima degenerant uenena; quemadmodum enim corpora a corporibus differunt, ita remediorum & uenenorum operationes pro diuersa cuiusuis subiecti dispositione uariare, quotidiana experientia nos docet. Si itaque propinatum antimonium alicui multa creat incommoda, aqua repida cum oleo oliuarum uel amygdalarum dulcium liberalius hausta, diluenda & implicanda acris ueneni spicula partim, partim eadem per uomitum educenda. His, secundum IOVBERTI (b) experimentum, bolus Armena adiungi potest, qui quatuor Chirurgiae studiosos, dum stibio cathartico praeparando non satis caute incumberent, exhalatione uenenata pene suffocatos, duobus boli Armenae scrupulis, quos singulis dedit, immunes conseruauit.

XXII. De acerrimi in CALCE VIVA salis praesentia nullus dubitabit,

(y) in Defens. Med. Vet. aduers. Paracels. cap. 40. (z) in Tr. de Antimon. cum eiusdem de Venen. libro excuso (a) Cyclogomiae lib. 2. cap. 29. (b) Libro de Peste cap. 19.

bitabit, cui parum illius natura atque operatio perspecta, nam eadem ex lapide calcario fortissimum sal acidum in se continente, per ignis uim & torturam calcinato & in minora frustula friabilemque substantiam discerpto paratur, et in sal acre minimis ramentis & spiculis constans, quod ad alcalini naturam salis proxime accedit, transmutatur. Calx ergo uiua ea penitus ratione, uti alcalina aciora corpus afficit, & suarum particularum acumine & rigiditate solida excoriat atque erodit, fluida dissoluit & colliquat, & aucto nimis attritu, putrefactionem & mortem generat. Hanc deleteriam calcis uiuae uirtutem, aqua phagedaenica, calcis uiuae productum, quae ad carnes luxuriantes uulnorum absumendas Chirurgis in frequenti usu est, abunde probat. Idem multorum ipsiusque Imperatoris Iouiniani lugubri experientia confirmatur, qui ob uapores camini calcee recenter incrustati per accensum focum dispersos, repentina morte partim abrepti sunt, partim intensissimis capitis doloribus, asthma, febris acuta affecti difficillime euaserunt. Simili methodo Q. Catulus a C. Mario mori iussus, multo igne percalefacto cubiculo recenti calce illito, se inclusum, ex testimonio VALERII MAXIMI, (c) peremit. Huius effectus ratio, uel ab erosa per halitum acrem pulmonum substantia, aut a nimia expansione sanguinisque condensatione & stagnatione deducenda. Alia calcis uiuae deglutitionem symptomata sequuntur, atque inter ea, cum primis febris acuta & uentris tormina commemoranda; egregie hoc illustrari potest obseruatione, quam AMATVS LVSITANVS (d) communicat, filius Hioseppi Chirurgi, sunt illius uerba, annos natus octo, cum assuetus esset, capillos & parietum cretam comedere, semel in calcem uiuam incidit, ex qua, cum abunde comedisset, in grauiam lapsus est symptomata; intensissime febrecitabat, sitiebat & multa bibebat, sed eius sitis nunquam extinguebatur, faucium aderat dolor, de uentre conquerebatur; non egerebat, nihil appetebat, sed ea quae illi offerebantur, respuebat, & nihil gustabat. Ad hunc tertio die ingressus, praesagio

habito,

(c) Memorab. Exempl. lib. 9. cap. 12. (d) Cent. 5. curat. 91.

habito, quod hic breui moriturus esset, lac copiosum, ut illi darent, suasi, uel saltem iusculum aliquod praepinguis carnis; sed & clysteres ex malua, ibico, semine lini, illi iniicerent, mandauit. Ceterum cum is nihil per os admitteret, sexto sequenti die obiit; agebatur autem nonus dies tunc a morbi initio. Alias certe in principio morbi ab huiusmodi ueneni propinatione orti, serosis, oleosis, mucilaginosi & subacidi multum efficere possumus. Praeter ea, quae in superioribus capitibus, antecedentium occasione uenenorum, praescripta, decoctum ex lactuca, acetosa, acetosella, althea, seminibus cydoneorum, maxime proficuum erit.

XXIII. Dantur alia adhuc in regno minerali uenena, quae sola exhalatione, aërique, quem emittunt, fumo, hominum sanitati & uitae insidias struunt. Huc referendi, CARBONES FOSSILES, qui arsenicalis ministerio sulphuris mortem inferre dicuntur, rei autem naturae magis congruum, si hunc effectum ab effluuiis acerbis acidis deriuamus; nam carbones fossiles ex retorta destillati spiritum acidum corrosiuum, ad spiritus sulphuris naturam accedentem fundunt. Exhalatio huiusmodi pulmonibus, quos corrodit, maxime infesta est, & frequentissima phthiseos pulmonalis causa, uti Angli, qui fossiles carbones in culinis adhibentes maximam partem hoc morbo pereunt, nos docent. Tam acutus quandoque est horum carbuncolorum halitus, ut repente suffocatione iugulet, aut pleuritidem uel peripneumoniam lethalem inducat. Huiusmodi triste exemplum in ACTIS ANGLICANIS (e) relatum legitur, ubi plures uapore ex carbonaria Scotiae fodina egrediente, repentina morte abrepti fuerunt. Praecipue suam uim carbones fossiles adstringendo exerunt, argumentum sufficiens non antecedentia saltem, sed praestantius adhuc, observatio LINDESTOLPII (f) suggerit, qui, uti relatio illius se habet, id singulare atque utile ex fossili carbone obseruauit, quod in peste illa, quae Anno millesimo septingentesimo decimo, per classem grassabatur, atque aliis fere medicamentis

E

imme-

(e) Ao. 1665. Mense Maii. N. 5. (f) Tract. de Venenis, cap. 3. §. 17.

immedicabili finiebat uitam diarrhoea, solus puluis ex fossilibus paratus carbonibus profuerit, tum tormina, tum eiiciendi conatum sistendo. Ex his clarum & perspicuum, quod ipsis carbonibus fossilibus puluerisatis intro assumtis, exhalatio, quam efficit ignis, perniciosior sit, & quod uenenum saepius, si alia ratione alioque in statu usurpatur, fiat remedium. Huiusmodi autem uenenis malitiosi homines non contenti sunt, sed insontes quoque carbones, atque ab omni ueneni suspicione liberos, qui ex lignis parantur, simili uapore uenenato inficiunt. Talis artificii possessorem fuisse Franciscum Ordelaphum, centurionem Foroliuii, NICOLAUS FLORENTINVS (g) testatur, simul referens: ueneni genus, quod habuerit, uiuis iniectum carbonibus illico omnes circumstantes interemisse. Ast haec improba aerem inficiendi ars merito detestanda, nobis certe inuitis, & aer, & alimenta corrumpuntur, ac uenenata redduntur; plures quoque fodinae, lacus aliaque inueniuntur loca, ex quibus pestilens huiusmodi uapor prodit. In Hungariae comitatu Zolienfi, terrae est fissura, ex qua tam acutum & praefens exhalat uenenum, ut aues praeteruolantes hinc interimantur. Similis fere halitus generis & diuites metallico ueneno fumos, ex quibusdam Indiae Occidentalis fodinis penetrare, ALBARO ALOVSO BARBA (h) obseruauit.

XXIV. In Venenorum, quae ad regnum minerale referuntur, catalogo, FULMEN quoque inuenio, de quo SENECA (i) ita loquitur: non uno autem, ut dixi, modo saeuit, sed quid quaeque uis fecerit, ex ipso genere iniuriae intelligis, & fulmen opere cognoscis. Interdum in eadem materia, multa diuersa eiusdem uis fulminis facit; sicut in arbore, quod aridissimum est, urit, quod solidissimum & durissimum, terebrat & frangit; summos cortices dissipat, interiores libros interioris arboris rumpit

ac

(g) Serm. 4. tr. 3. summa secunda cap. 9. & tr. 4. cap. 6. (h) Tractato del Arte Metallico part. 1. cap. 2. (i) Nat. quae. lib. 2. cap. 52. & 53. in operibus, quae Antuerpiae ex officina Plantiniana 1652. prodierunt, p. 717.

ac scindit, folia perstringit ac tundit, uinum gelat, ferrum & aes fundit. Illud est mirum, quod uinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit, potum, aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accadat, quaerenti mihi, illud occurrit: inest fulmini uis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore, quem coegit gelauitque, uerisimile est; nec enim alligari potuisset, nisi aliquod illi additum fuisset uinculum. Praeterea olei quoque & omnis unguenti teter post fulmen odor est. Ex quo apparet, inesse quandam subtilissimo igni & contra naturam acto pestilentem potentiam, qua non tantum icta cadunt, sed etiam afflata. Praeterea, quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulphuris esse, certum est, qui quia natura grauis est, saepius haustus alienat. Diuersi fulminis effectus, quos hic SENECA descripsit, abunde probant, idem non unius eiusdemque generis semper esse, sed modo nitrosum, modo sulphureum, aliisque, qui ex pyritis terraque exhalant, uaporibus imbutum, qui in sublime elati congregantur, comprimuntur, donec motu intestino saepius collisi, & frequenti attritu citissimaque rarefactione subito & confertim explosi fulmina pariant, quae iam fragore omnia conquassante, iam flamma perniciosissime mota, modo uiolenta compressione, modo repentina rarefactione, omnibus, quae obuia sunt, haud leuem inferunt laesionem. A sulphureis itaque & acidis fumis, quibus fulmen aerem inscit, lactis in uberibus uaccarum aliorumque liquorum corruptio, ac diuersa alia phaenomena, uti curiosis obseruationibus BOYLE (k) demonstrauit, deriuanda. Et quanta hic rarefactionis & flammæ perniciosissime motae uis sit, binis experimentis, quorum alterum ex COLLECTIONIBVS VRATISLAVIENSIBVS, (l) alterum ex HOFFMANNO (m) desumptum est, WOLFFIUS (n) confirmat. In illis hac ratione, qui fulmine tacti perierunt,

E 2

erunt,

(k) In Exper. circa conseruat. corp. exper. 13. de insigni efficacia effluuiorum cap. 5. (l) Ao. 1718. class. 3. art. 7. p. 819. (m) obseruat. Phys. chym. I. 3. p. 340. (n) *Nützliche Versuche* T. II. §. 127. 128. item in *vernünftigen Gedancken von Würckung der Natur* no. 326.

erunt, nulla saepius laesio, praeter crinium deflagrationem, observatur. Et rationi maxime congruum, imo certum atque cuiusdam, quod multi effectus male materiali fulminis causae tribuantur, qui tamen a timore & terrore potius deducendi. Huc referenda historia Romana, de Marcia Principe, quae uti PLINIVS (o) scribit, grauida fulmine ista, partu exanimato & per abortum excluso, citra aliud incommodum superstes mansit, beneque se habuit. Ita quoque post uehementes fulgurationes & tonitrua, ex solo terrore colicam aliis, aliis uagos artuum dolores; diarrhoeam criticam multis, multis alui constipationem accidere obseruamus.

XXV. Sufficiant haec de Acutis, quae regnum minerale subministrat, Venenis, progrediamur ad regnum uegetabile, in quo uberius illorum copia occurrit. Quaeuis regio herbis uenenatis abundat, & ubique reperiuntur plantae, quae & hominum & brutorum sanitatem laedunt; sed his minime acquiescere possumus, ex aliis & longius distitis regionibus penetrantiora & nostrae constitutioni magis inimica petenda. Nec ad saniores mentem redeunt Nostrates, quanquam de uenenata plurimarum exoticarum herbarum, lignorum, radicum, corticum, seminum & fructuum uirtute, per incommoda, quae ex illorum usu perpeti tenentur, conuicti sint. Haud necessarium, ut Ananas, fructus ille uinosus, qui & odore & sapore se commendat, multis ex India sumtibus arcessatur, nostrae certe uuae & succus ex illis expressus, quae multorum arrident palato, & affatim deglutiuntur, eam, quam Ananas, uim nocendi possident, uti eorum nos exempla docent, qui dehinc in tormina uentris, dysenteriam lethalem, & febrem acutam, testibus DIEMERBROECKIO (p) & FABRITIO HILDANO, (q) inciderunt. Sapidissimus quidem est fructus, quem Ananas praebet, ast tam acrem & corrosiuum possidet succum, ut nisi uino uel aqua maceretur, linguam, palatum & fauces excoriet, & febrem continuam,

(o) Hist. Nat. lib. 2. cap. 51. (p) obs. 64. (q) Cent. 4. obs.

nuam, choleram, colicam, diarrhoeam, & dysenteriam exciter, quae mala ex huius usu BONTIVS (r) observavit atque annotavit.

XXVI. Plantas uero non in se uenenatas, nec succum, qui illis inhaeret, exitalem, proprium ipsis & naturalem, sed a metallis & mineralibus in ipsas herbas, frutices & arbores penetrantibus deriuandum esse, multi cum LEMERY asserunt. Constat utique Septalii observatione, quam PECHLINVS (s) allegat, quod mercurius uiuus Aconito Pedemontano inhaeserit, & succo plantae expresso, & per noctem in uase relicto, fundum petierit. A ratione hinc non alienum, plantas quandoque, quibus uaccæ aliaque animantia uescuntur, succo metallico, arsenicali cumprimis, imbutas, pesti animalium, quae iam uariis locis grassatur, ansam praebere. Verum enim uero, quemadmodum certum, subtiliorem metallorum substantiam a radicibus herbarum interdum absorberi, & hoc modo ex plantis penitus insontibus omnisque malae expertibus qualitatis uenenatas saepius reddi, ita fide haud dignum, quod uegetabilia, sua uenena a mineralibus solum & semper mutuuntur. Hac enim ratione omnibus peraeque una eademque uis nocendi inesse deberet; imo, cum uenena, quae minerale regnum suppeditat, acido corrosiuo sint suspecta, in omnibus plantis uenenatis similis familia naturae adesse deberent, cum tamen multiplicibus experimentis & rationibus iam euictum, quod aliae plantae sal acidum, aliae, plurimae potius, alcalinum, atque oleum specificum possideant. Accedit his, quod herbae uenenatae multis locis nascantur, ubi nulla metallorum, nulla mercurii aut arsenici uestigia prostant. Pro uaria igitur uasorum adducentium, abducentium & secernentium, quae omnium optime MALPIGHI-VS (t) descripsit, constitutione, uarioque succorum in illis motu,

E 3

tu,

(r) Tr. de Medicina Indorum lib. 2. Dialog. 6. (s) lib. de Purgantibus cap. 23. (t) Anatome Plantarum in operibus, quae Lugduni Batavorum apud Petrum van der Aa. 1687. prodierunt. Tom. I. p. 19. & sequ.

tu, uaria, modo utilia, modo noxia & corrosiua falia producuntur. Soli tamen simul habenda ratio, quod multum immutat herbarum indolem, & ex innoxiiis & salutaribus uenenatas, & ex uenenatis salubres reddit, ac iam uenenorum uim mitigat, iam exasperat. Ita de Napello in Alpibus Italiae crescente res est notissima, quod reliquis acrior & maiore ui nocendi praeditus sit. In examine uenenorum a uegetabilibus desumtorum occupati, nihil magis, quam herbarum acrimoniam & uim causticam accusari deprehendimus, haec uero in quamplurimis alcalina est; hinc mora temporis, dissipato per aerem sale uolatili alcalino, perit uis deleteria, & herba radixue, quae recens uenenum erat, antiqua & siccata utilem praebet medicinam. Si Cicutam, praesentissimum atque acutissimum illud uenenum aceto coquimus, impunè & sine ullo detrimento eadem comedi potest. Eodem subsidio, eademque pariter methodo, idem in euphorbio, helleboro & similis uenenis naturae, perficere, eademque ita per acida debilitare, ut omnem uirtutem purgantem amittant, possumus.

XXVII. Melius haec ex speciali uenenorum uegetabilium examine innotescunt, inter quae primo loco VERATRVM seu HELLEBORVM NIGRVM ET ALBVM sistimus. Nigro albus acrior magisque uenenatus est, unde idem praesenti tempore a rationalibus Medicis penitus non adhibetur, sed tanquam Venenum Acutum repudiatur. Cum haec omnibus sint in confesso, cum de hoc maximus inter recentiores atque antiquos consensus, unde sua desumpserit THEOPHRASTVS ERESIVS, (u) non perspicere possum, qui scribit, ἀναρξείν δὲ τὸν μὲν μέλανα καὶ ἵππους, καὶ βοῦς, καὶ ὄς διὸ καὶ ἔδδ' ἐνέμεσθαι τῶτον, τὸν λευκὸν δὲ ἐνέμεσθαι τὰ πρόβατα, καὶ ἐκ τούτου πρώτον συνοφθῆναι τὴν δύναμιν, καθαιρεμένων ἐκείνων, nigrum nempe equos, boues, fuesque necare, & ideo eum euitari; candido uero pecudes uesci, atque hinc primo uirtutem illius obseruatam, cum eius

(u) Hist. Plantar. lib. X. cap. XI. p. m. 1063.

eius usu animantia illa purgarentur. Confundi hic a THEOPHRASTO helleborum album cum nigro, certum est, & quorumvis Botanicorum testimonia, & quotidiana experientia confirmat. Vtriusque uero radices hellebori chymica examinatae analysi, leni calore spiritum summe acrem, seu phlegma sale uolatili penetrantissimo saturatum fundunt; fortiore uero ignis gradu adhibito, sal uolatile concretum, oleum, phlegma & parum salis fixi praebent. Ab his itaque, si imprudenter helleboro utamur, oris & faucium inflammatio, difficilis respiratio, uentris tormina, uomitus, diarrhoea, dysenteria, febris acuta, sitis, conuulsiones, tetanus ac mors, deducenda. Egregium est CORNELII CELSI (x) effatum, omne uomitorium, dicens, praecipue ex helleboro albo, non semper aegris prodesse, sanis semper nocere. Cum hoc consentit HIPPOCRATES (y) ita hellebori detrimentum describens: *ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγίαις ἔχουσι, σπασμὸν γὰρ ἐμποιεῖ*, iis qui carnes sanas habent, helleborus periculosus, spasmus enim inducit. Suadet quoque DIOSCORIDES, (z) ut hellebori radix celeriter effodiatur, quoniam halitu aurae sua caput aggrauet: *συντόμως δὲ δει ὀρύττειν*, ait ille, *διὰ τὸ καρηβαλεῖν ἐκ τῆς ἀποφορᾶς γίνεσθαι ὅθεν εἰς προφυλακὴν οἱ ὀρύττοντες ἐοδίουσι σκόροδα, καὶ οἶνον πίνουσιν· ἀβλαβέστεροι γὰρ ὕτω διατίθενται*. Merito dehinc pronunciare possumus, quod helleborus atque ex eo parata remedia, tum ab antiquis, tum recentioribus Medicis incongrue ad maniae & melancholiae curam commendentur; in huiusmodi enim aegrotis magnam solidorum rigiditatem atque ariditatem, seri tenuis defectum, pituitae excessum, & salium acrium abundantiam inuenimus. Conferamus iam hellebori, cum causa horum morborum, principia; nonne salia acria, quibus helleborus abundat, solida uehementius irritando & commouendo, maiorem ariditatem atque impensiolem acrimoniam generabit? nec putes, hac tamen ratione euocari euacuari.

(x) De Medicina lib. 2. cap. 13. (y) Sectione 4. aphor. 16. (z) Materiae Medicae lib. IV. cap. 151. p. m. 299.

cuarique immeabilem, quae hic maximum negotium faceffit, pituitam, succi potius laudabiles, & quid de sero tenui ac gelatinoso adhuc superest, cum summa uirium prostratione, excernentur, omnique tono & robore naturali uentriculus priuabitur & eo ipso pituitae tenacitas augebitur. Comperies dehinc, usu hellebori melancholiam saepius in maniam degenerare, praecipue, si crebrior uenae sectio, hic summe perniciofa, simul instituat. Humectantia potius atque emollientia, & post horum usum leniora laxantia ex cremore tartari, manna, magnesia & similibus composita, cum resoluentibus temperatis, quale, saepe Venetus, hic desiderantur. Genuinus igitur Medicus non ignorare debet, quod helleborus & ex eo parata remedia non usurpanda partim, partim in certis duntaxat casibus, cum maxima circumfpectione adhibenda sint. Hoc qui negligit, & aegrotorum sanitati, & suae famae commodisque obstat atque officiet. Plures idem iam experti sunt, uidi, inquit PONZETTUS, (a) quartana laborantem, qui de helleboro unam & dimidiam drachmam sumsit, & mortuus est. Conueniunt cum hac historiae, quas apud BENIVENIUM (b) annotatas inuenimus, in prima occurrit aegrotus febris laborans quartana, qui accepto ueratro, in hypercatharsin cum uehementissimis torminibus, asthmate, & pulsu febrili, incidit, ac sex horis, ab assumti tempore ueneni, praeterlapsis, periit; altera obseruatio sistit ualerudinarium, cui imprudens atque imperitus Medicus helleborum album dedit, quo hausto, multum bilis & pituitae, tum massam nigram, postremo sanguinem excreuit, quibus eductis, summa uirium prostratio, tum frigidus toto capite & thorace emanans sudor, denique syncope, & nouissime mors subsequuta. Ab accepto helleboro Ioannem Baptistam Neapolitanum in summum uitae discrimen uenisse, & nonnisi magna cura a se liberatum fuisse, VALERIOLA (c) testatur. Conuulsiones & pene mortem, hellebori usum, nisi aegroto aptis remediis

(a) Tr. de Venenis lib. 2. cap. 32. (b) Lib. Abdit. cap. 51. & 52.
(c) lib. 8. obs. 2.

mediis auxilium allatum fuisset, excepisse, ex FORESTO, (d) qui duobus ex hac causa de vita periclitantibus sanitatem reddidit, cognoscere possumus. His iam expositis, operae pretium, ut paucis, quibus subsidiis, huic ueneno, atque exinde enatis symptomatibus sit succurrendum, enodemus. Salino-alcalinum, idque volatile esse uirus, a quo helleborus omnem uim habet, supra iam experimentis chymicis satis demonstratum; diluentia itaque, uiscida & acida hic praecipue necessaria erunt. Nec consilium, quod HIPPOCRATES (e) in praesenti casu dedit, negligendum, *ἐπὶ τὴν βούλην*, ait idem, *τὸν ἐλέβορον πᾶσαι, ὑπνον ποιεῖ, καὶ μὴ κίνηει*, si hellebori operationem uis impedire, quietem impera & somnum concilia. Praeter ea igitur remedia, quorum in genere modo feci mentionem, opiata quoque, cumprimis si iam conuulsiones adsint, in refracta dosi, praescribi possunt. Decocto hordei, adiecto pauco saccharo, ac succo inspissato ribi-um & syrupo cydoneorum, mulierem desperate ex hellebori abusu decumbentem, FORESTVS (f) curauit. Plures, qui cum cibis, loco aromatum, forte fortuna helleborum album puluerisatum, acceperant, & metu suffocationis angebantur, Scholtzius enemate, ex brodio carnis, iniecto, atque exhibita theriaca Andromachi, uti apud SCHENCKIUM (g) legimus, integre restituit.

XXIIX. Non penitus uero hellebori usus repudiandus, idem certe est magnarum remedium uirium, quo, tanquam claua Herculeae multas morborum chronicorum causas dissoluere atque euellere possumus. Eligatur autem niger, & penitus reiciatur albus, nec in substantia, sed infuso aliaque ratione praeparatus adhibeatur; rara enim sunt exempla hominum, qui, uti SEXTVS EMPIRICVS (h) de Rufino refert, helleborum impune comedere possunt. *ρουφῖνος δὲ, sunt uerba allegati autoris, ὁ ἐν χαλκίδι πίνων ἐλέβορον, οὔτε ἡμεῖς, οὔτε ὅλως ἐκασθάρετο, ἀλλ' ὡς*

F

71

(d) Lib. 18. obs. 44. item Scholio ad obseruat. 35. lib. 3. de febribus
(e) Sect. 4. aphor. 15. (f) lib. & loc. cit. (g) obs. rar. lib. VII.
tit. de rad. obs. 9. p. m. 858. (h) lib. 1. cap. 14. p. 22. & 23. in Oper.
quae Lipsiae 1718. prodierunt.

τι τῶν συνήθων προσεφέρετο, καὶ ἔπεισεν, hoc est, fuit & Rufinus quidam apud Chalcidem, qui bibens helleborum, neque postea uomebat, neque purgabatur, sed ut consuetum aliquem potum fumebat & concoquebat. Hoc minime aliis suadendum, potius fibrae hellebori nigri in infuso cum uino parato, additis herbis & radicibus resolventibus, in omnibus illis infirmitatibus, quarum causa materialis in acidi praedominio, succorum coagulatione et uisciditate, ac solidorum atonia & laxitate consistit, adhibendae sunt. Elegans remedii forma a KOENIGIO (i) appellatur pomum helleboratum, quod insignis Practicus Batauus, HEVRNIVS (k) ita parauit: pomum scilicet radicem hellebori drachma dimidia & aliquot caryophyllis transfigitur, focolo sub cineribus coquitur, helleboroque abiecto, pomum esitandum offertur. Hoc pomo aegrotum quartana decumbentem febre, qui multis medicamentis diu frustra usus fuit, bene purgatum fuisse, & mox conualuisse, modo commemoratus KOENIGIVS recenset. Praecipue circa hellebori & ex eo paratorum remediorum usum cautela, quam serio HIPPOCRATES (l) inculcat, obseruanda, πρὸς τοὺς ἐλλεβοροὺς, ait ille, τοῖσι μὴ ῥηδίως ἄνω καθαιρεμένοισι, πρὸ τῆς πόσιος προυγαίνειν τὰ σώματα πλείονι τροφῇ καὶ ἀναπαύσει. Frobe enim Cous noster sciebat, quod huiusmodi acria remedia, quale helleborus, in subiectis siccioribus, exoptatam operationem non edant. Si igitur pituita resoluenda atque euacuanda, si acidum corrigendum, helleborus niger, utilis quidem, sed illi congrua remedia praemittenda; talia uero sunt diluentia & saponacea, quibus succussive emollitur atque ad excretionem praeparatur pituita. Hisce iam peractis, fortiore cuneo, quem helleborus praebet, ad exturbandam materiam peccantem, opus est. Si hac methodo aliquis in hellebori nigri usu procedit, tunc merito cum ROLFINCIO (m) asserere possumus, quod idem magnae in grauissimis morbis sit uirtutis, & singulare quid in morbis chronicis, obstru-

(i) Regn. Vegetab. Sect. 4. p. 864. (k) Method. ad Praxin medicam p. m. 429. (l) Sect. 4. aph. 13. (m) Method. med. special. p. 519.

obstructionibus uiscerum, hydropse, suppresso fluxu menstruo, leucophlegmatia, chlorosi, obtineat. Nec contemnendum hic extractum hellebori nigri, quod PARACELSVS (n) balsamum perpetuum appellat, & sequenti ratione praeparat: radici hellebori nigri sufficientem aquae pluuiialis quantitatem affundit, & per alembicum in balneo maris ad omnis fere aquae abstractionem destillat, hanc postmodum, addita exigua cremoris tartari quantitate, fermentationi committit, usque dum deferbuerint, & sic altera destillatione acrem suppeditabunt spiritum, in quo uim purgantem reperies; residuae uero radices leni calore exiccantur & puluerisuntur, ex quibus postea, per repetitas spiritus uini affusiones & destillationes, extractum paratur, quod ui purgante destitutum, ad acidi saltem & uiscidi correctionem, resolutionem, eiusque per poros cutis cribraque renum expurgationem conducit, & in epilepsia, mensium obstructione, febribus pituitosis, atque ictero ab hepatis obstructione dependente ualde laudatur.

XXIX. Eadem fere ELATERII sunt principia, eademque facta; nam idem nihil aliud est, quam succus cucumeris siluestris expressus & siccatus, qui sal causticum multo uiscido implicatum in se continet, & praeterea multo sulphure onustus est, unde candelae admotus illico flammam concipit. Ad magnos mortalium usus elaterium inuentum & praeparatum fuisse, PLINIVS (o) affirmat; atque optimam anhelosis purgationem, & praecipuum hydropis remedium, LISTERVS (p) allegatum succum appellat, eundemque a se dimidii pondere scrupuli cum sale gemmae non sine exoptato fructu hydropicis datum fuisse, affirmat; quibus subiungit, quod huius remedii usu hydropicorum tussis mire sedata fuerit, unde quaestionem mouet, annon tussis aegrotorum phthisi pulmonali laborantium, si parce exhibeatur, tolli possit? Verum absone penitus LISTERI & quaerendi, & concludendi ratio; alius sane solidorum & fluidorum status in hy-

F 2

drope,

(n) Lib. de Nat. Rer. Cap. II. Oper. Tom. II. p. m. 183. (o) Hist. Naturalis Lib. 20. cap. 1. p. m. 358. (p) Exercit. de hydropse p. 21.

drope, alius in phtisi; alia tussis hydropicorum, alia tussis phtisicorum causa; in hydrope partes solidae admodum flaccidae sunt, serumque abundat, & extra uasa stagnat, ac sanguinis, ob uasa extrema oppilata, progressus retardatur; hic utique forte purgans indicatur, idque solida ab onere limphae abundantis atque extrauatae per euacuationem liberando, multum praestare potest. Et ea quoque ratione, sympathica, quae hydropem comitatur, tussis, tollitur; repleto enim & distento aqua abdomine, liber diaphragmatis in inspiratione descensus impeditur, pectoris cauitas coarctatur, pulmones comprimuntur, unde dyspnoea & tussis; haec uero cessant, euacuato, quod abdomen distendebat, & diaphragma ceterasque partes premebat, sero. In pulmonali autem phtisi, & indiuiduo illius comite, tussi, elaterium aliaque fortiora purgantia, quae nimis irritando & resoluendo, putrefactionem & febrem lentam augent, merito pro uenenis acutis reputanda. Nec huiusmodi aegrotis saltem, sed sanis quoque, qui siccioris constitutionis, & succis tenuibus atque acrioribus instructi, haud leue detrimentum talia afferunt. Hoc colocynthidis, quae cucumeris species est, & simili sale acrum elaterio gaudet, usu demonstrari potest, quae teste CAMERARIO, (q) unius pondere drachmae clysteri addita hominem robustum peremit, cui mox post mortem copiosus per sedem sanguis effluxit.

XXX. Illud igitur extra controuersiam positum, quod quaeuis purgantia acrimia, fortiora, in Acutorum agmine uenenorum collocanda sint. Quid GUMMI GUTTAE seu GAMBA, expressus atque inspissatus Indicae esulae succus, multo sale acrimia & sulphure diues? quid EUPHORBIVM, plantae lactescentis Libycae lacryma, igneam & penetrantissimam acrimoniam obtinens? Quid AGARICVS, fungus in laricibus & per Alpium terras ualde frequens, ac propter sal acre uiscido intricatum, atrocissima tormina inducens? quid SCAMMONIVM, acerrimum Syriae esulae lac, quod, nisi acidis corrigatur, instar ueneni penetrant-

(q) In Horto. uid. Schenckius obs. rar. lib. 7. tit. de fruct. obs. 14. p. 857.

trantissimi alcalini corpus laedit? quid *MECHOACANNA NIGRA*, resinam acri caustico alcalino sale impraegnatam possidens? quid *GRANA TIGLIAE*? quid *SEMINA RICINI*? quid *SEMINA LATHYRIS*? omnia certe uenena acuta sunt, quae, si eadem medicamentorum loco adhibere uolumus, maxima cum prudentia, in phlegmaticis saltem subiectis, & morbis a feri abundantia & solidorum laxitate ortis, dosi refracta, cum largo uehiculo seroso, praescribenda, imo congrua alia remedia, ut uis deleteria infringatur, addenda. Nam inest plurimis, quae modo adduxi, uenenis, uis corrosiua; tanta eadem est in euphorbio, ut nudis impositum ossibus, unica die, eadem desquammet. Quid igitur ab interno illius usu expectandum, summum certe detrimentum & mors repentina? referam, scribit *ALEXANDER BENEDICTVS* (r) exemplum cuiusdam empirici, qui uicinum nostrum in podagrae dolore, auxilio praesentissimo se curaturum promiserat; audierat enim, pilulas, quae ab euphorbio in officinis nomen habent, huic morbo saepius profuisse. Ex solo igitur euphorbio pilulas confici iubet, quibus assumtis, aeger eo die dysenteria correptus fuit, atque altero sepultus. Dysenteriae cum torminibus & ramentis intestinorum ex lathyris semine assumpto ortae descriptionem *SCHENCKIVS* communicat. A ricini siue keruae maioris seminibus comestis, paucis praeterlapsis horis, uehementissimum uomitum, dysenteriam & febrem continuam, quibus breui mors successit, ortum duxisse, apud *AMATVM LVSITANVM* (s) legimus. Idem de scammonio, auctor, (t) quem modo commemorauimus, refert, atque illud iusculis dilutum plerumque lethale esse, affirmat; unum, ait, in praesenti non praeteribo, quod Aetuaris memoriae commendauit, dignum sane, ut omnes Medici prae oculis habeant, scilicet quod scammonium iusculis & brodiis miscendum non sit, ita enim ille loquitur: scammonium non censeo iuribus inferendum, quod experientia compertum est, id cum ipsis

F 3

con-

(r) Pract. lib. 12. cap. 17. (s) Cent. 6. curat. 63. (t) Comment. ad caput 79. libri 4. Dioscoridis.

conciliari non posse. Quod hodierni Medici animaduertant, suadeo, ut scammonium, aut pilulas iuribus eliquatas, in potu non tradant, cum multis inde mors subsequatur, ut Venetiis uidimus, & Ferrariae in Samuele Abarbanelio, qui ob epotas sic pilulas uitam cum morte commutarunt. Verum enim uero, uti libenter concedo, scammonium in iusculis datum, & hac ratione solum citius operari, & tum uehementius irritare, tum erodere canalem alimentorum, ita idem, eundem in siccioribus subiectis exeret effectum, siue pulueris, siue pilularum, aut alia quacunque forma, siccum deglutitur, plures enim in uentriculo atque intestinis succi scammonici solutioni sufficientes adfunt.

XXXI. Virulentiae praestantia, omnia, quae ex regno uegetabili iam allegaui, uenena, CICUTA, quam κάπνιστον Graeci dicunt, superat. Haec analysi chymica, copiosum sal uolatile oleo inuolutum cum terra praebet. Ex his error, quem ueteres commiserunt, manifestatur, qui cicutam per frigus necare, asseriebant. Eorum antesignanus fuit DIOSCORIDES, (u) haec de cicuta afferens: ἐστὶ δὲ κάπνιστον τῶν φαρμάκων, κατὰ ψυχρὴν ἀναίρεσιν. βοηθεῖται δὲ ἀνθρώτῳ, est & cicuta in lethaliu uenenorum genere, quippe quae excessiua qualitate frigida enecat; merum uero remedio est. Ex eodem sua desumfit PLINIVS, (x) qui cicutam, uenenum, publicam Atheniensium poenam inuisam, dicit, quae ui refrigeratoria enecet, cum, imminente morte, extrema corporis incipiant algere. Exinde, quae ratio fuerit ueterum, frigidam cicutae qualitatem tribuendi, perspicere possumus, ab ultimo enim, quod in morti uicinis sentiebatur, symptomate, extremarum scilicet frigore partium, conclusionem & iudicium formabant; sed hoc in omnibus, quocunque interimantur ueneno, obseruamus. Melius cicutae naturam & deleteriam illius uirtutem SANTE ARDOYNIS (y) & WEPFFERVS (z) explicarunt, ex ipsis, quae cicuta possidet,

(u) Mater. Med. lib. 4. cap. 79. (x) Hist. Nat. lib. 25. cap. 13. p. 461.

(y) de Venen. l. 3. cap. 62. (z) Tract. de cicuta aquatica.

fider, principiis demonstrantes, quod eadem, solida erodendo, spasmos inducendo, & fluida inspissando, repentinae auctor mortis sit. Cum primis ab usu cicutae, linguae totiusque canalis alimenterum ardor, spasmi, conuulsiones, ptyalismus, oris & faucium intumescencia, in tenerioribus obseruata fuerunt; in robustioribus uero, qui uentriculum atque intestina copioso mucos obfessa habent, non adeo primas afficit & laedit uias, sed sanguinem ingressa, febrem acutam, phrenitidem, uertiginem, aestum, anxietatem & sitim excitat, ut SIMON PAVLLI (a) & STALPART VAN DER WIEL (b) annotarunt. Cicutam in uino datam citius interimere, & irremedicabilem esse, PLINIUS (c) sibi non satis constans & GALENVS (d) asserunt; quod rationi quoque maxime consentaneum, cum cicuta, uenenum acre uolatile, uino soluta citius operetur. Dehinc uinum, uti Plinius Dioscoridem sequens perhibuit, non simul cicutae antidotus esse potest. Athenienses simplici hoc ueneno non contenti erant, sed peculiari arte idem ita praeparabant, ut una eius drachma hominem tribus horis occideret. Hoc ueneno periisse Socratem, PLATO, (e) discipulus illius, testis est. De Massiliensibus apud VALERIUM MAXIMUM (f) relatum legitur, quod uenenum cicuta temperatum in sua ciuitate publice custodierint, ei dandum, qui causas sexentis, (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors ipsi sit expetenda, cognitione uirili beneuolentia temperata, quae nec egredi temere uita patitur, & sapienter excedere cupienti, celerem fati uiam praebet, ut uel aduersa uel prospera minus usi fortuna, utraque enim finiendi spiritus, illa ne perseveret, haec ne destituat, rationem praebet, comprobato exitu terminetur. Hodie internus cicutae usus penitus ignotus est, & nisi per imprudentiam aut malitiam aliquis in eandem incidat, nulum hinc sentiet incommodum; est enim magna inter cicutam, apium,

(a) Digress. de febr. malignis. §. 2. (b) obs. rar. 43. (c) lib. & loc. cit. (d) lib. de simpl. facult. lib. 3. cap. 20. (e) in Phaedone. (f) memorab. exempl. lib. 2. cap. 6.

apium, petroselinum, daucum & myrrhidem similitudo, quae herbarum ignaros facile fallere potest. Per multis hoc accidisse, Auctorum observationes confirmant; uidi, inquit TRAGVS, (g) honestam quandam mulierem, cum inter pastinacas cicutae radicem decoctam forte fortuna comedisset, ebriam quasi ac insanam redditam. Quin etiam, scribit MATTHIOLVS, (h) monachum Franciscanum curauimus, qui plurimis mensibus, modo amentia, modo furore agebatur, quod cicutae folia, hortensis uice petroselini, piscium iusculo imposita assumsisset. Scio quendam nobilem Patauinum, sunt CARDANI (i) uerba, qui, cum comedisset tortam ex herbis, quibus immista erat cicuta pro petroselino ab ancilla, (est enim ei ualde similis,) sequenti nocte mortuus est. Cicutae folia, tradit SCALIGERVS, (k) necarunt Franciscum Trapolinam, Praeceptoris mei Pomponatii Praeceptorem, qui loco petroselini in iusculo ab ancilla positam hausit. Ab esu cicutae, narrat DALECHAMPIVS, (l) quae apii hortensis specie incautum fefellerat, quendam noui, ad extremum usque uitae dementem factum. Obseruauit quoque SIMON PAVLLI, (m) in collectione olerum cicutam irrepsisse, & aliquos necasse.

XXXII. Praecipuum huius ueneni & symptomatum exinde ortorum subsidium, est uomitus, tempestiue copiosa aqua tepida cum melle affatim hausta, procuratus; sic ex Bauhini obseruatione, quam SCHENCKIUS (n) allegat, mater & filia comedentes, pro radicibus sisaris maioris, quas pastinacas dicunt, radices cicutae, statim coeperunt diuexari strangulatione, coecutire, delirare, torpere, nec quicquam deglutire, nec consistere poterant; filia uero, quae statim uomuit, ab omnibus his incommodis liberata perfectam recuperauit sanitatem, cum mater, in qua uomitus non procedebat, in miserum statum coniecta sit. Non adeo

(g) Hist. stirp. lib. 1. cap. 159. (h) Comment. ad lib. 6. cap. 11. Dioscoridis. (i) Tr. de Venen. lib. 1. cap. 2. (k) Exercit. 152. ad subtil. Cardani. (l) Annot. ad cap. 13. lib. 25. Plinii. (m) Digress. de febr. malign. §. 2. (n) Sel. obs. lib. 7. tit. de pl. obs. 4. p. 849.

adeo diu in uentriculo haeret cicutae uirulentia, sed eadem, cum admodum penetrans sit, ac sale uolatili alcalino constet, cito sanguineam subit massam. Qua de causa congrua requiruntur remedia, quae acrimoniae alcalinae resistunt, talia uero sunt acida, serosa, & quae ex melle parantur & de eodem participant. Egregia & maxime proficua in praesenti casu sunt, oxymel simplex, oxymel squilliticum, mel aqua acetosae solutum, de quibus cochlear unum alterumue hauriendum, & detento in lecto aegro, lenis atque aequalis mador procurandus & conseruandus. Cum exoptato quoque successu clystus antimonii sulphuratus, in oxylappathi, acetosae, uel acetosellae infuso, ad guttas quadraginta & plures praescribi potest. Quibus adiungendum decoctum pulpae tamarindorum, ipsumque acetum, cuius haustu TRAGVS (o) foeminam, quae cicutae radicem comederat, integrae restituit ualitudini.

XXXIII. Nunc quoque NAPELLI siue ACONITI, quod omnium, inter uegetabilia, uenenorum ocysimum est, uires & principia indaganda. Succus, quo constat, maxime acris & causticus, ac solidissimorum animantium sanitati uitaeque ualde inimicus est; unde radix aconiti puluerisata una cum carne in siluas ad necandos lupos proiicitur. Piperis saporem Napello inesse, nebulo ad furcam damnatus, qui eundem a Matthiolo acceperat, indicabat, ac post illius usum, corporis tumore afficiebatur, oculi turgidi prominebant, facies liuida & labia nigra erant. In lupo napello interemto & dissecto, totam internam intestini duodeni superficiem inflammatam, & anfractus eius atro rubescientes WEPFFERVS (p) inuenit. Tempore pestis, quosdam napello, pro uesicatorio, usos fuisse, GALENVS (q) testatur. Ab antiquis annotatum est, idque exemplis in TRACTATV DE VENENIS TERMINATIS ET TEMPORANEIS probatum, quod, si aconito foeminarum genitalia tangantur, illico obeant. Et teste DIOSCORIDE, (r) discimus, aconitum pantheras, fues,

G

lupos

(o) Hist. stirp. lib. 1. cap. 159. (p) Tract. de Cicuta aquatica cap. 10.

(q) Tr. de simplic. med. facultat. lib. 5. & 6. (r) Mater. med. lib. 4. cap. 77.

lupos & omne ferarum genus enecare. Tam horrendum ueteribus fuit aconitum, ut a spumis Cerberi, infernalis canis, enatum fabularentur, nec aliud eo nocentius esse uenenum, omnis crederet antiquitas. Euoluens THEOPHRASTVM (s) ualde miratus sum, quod uim uenenatam & lethiferam solummodo radici tribuat, fructus uero & folia omnis ueneni expertia pronunciet; non rationi saltem, sed experientiae etiam haec sententia aduersa; noui Dominam illustrem, scribit BONETVS, (t) quae ex aconiti foliis teneris in acetario comestis intra noctis & diei spatium, maniaea obiit. Vllum antidotum contra aconiti uenenum sponte nasci, THEOPHRASTVS (u) negat, contrarium uero ANTIGONVS in ADMIRABILIBVS ex auctoritate Theopompi docet: *δυναμικὸν δὲ ἐνεργῶς ὄν, οὐκ ἐνεργεῖν οὐδὲν, εἰὰν πῖν τις πηγανὸν ταύτην ἡμέραν, ὡς ἀγαθάρχου τοῦ τυράννου πολλοὺς ἀποκτείναντος φαρμάκῳ, καὶ πειρωμένου λανθάνειν, ὡς ἐγένετο συμφάνες, τοὺς πλείους τῶν ἡρακλειτῶν οὐ πρότερον ἐξίσταται, πρὸ τοῦ φαγᾶν πηγανόν*, illud (aconitum scilicet) cum sit uenenum admodum ualidum, nihil tamen ei obest, qui, qua die ipsi offertur, rutam biberit; itaque cum Agatharchus tyrannus multos ueneno sustulisset, idque occultare conaretur, re detecta, plerosque Heraeclotarum non ante egressos domo, quam rutam edissent. Idem de alexipharmaca rutae uirtute eademque historia apud ATHENAEVM in DIPNOSOPHISTIS, & STEPHANVM, DE VRBIBVS, legitur, sed codex corruptus est, & perperam *κόνειον* pro *ἀκόνιτον* positum, uti pereleganter BODAEVS A STAPEL (x) probauit & demonstrauit. Habemus apud nos, affirmat SCALIGERVS, (y) radículas uincetoxici aduersus napelli maleficia utiles. Duos, quibus largior aconiti dosis exhibita, lapidis bezoardici ad grana septem praescripti adiumento, a morte, quae instabat, MAT-

THIO-

(s) Hist. Plant. lib. 9. cap. 16. p. 1131. (t) Anat. Praet. lib. 1. sect. 8. obs. 1. Schol. n. 3. p. m. 178. (u) lib. cit. in not. p. 1141. (x) in not. ad Theophrasti histor. plant. lib. 9. cap. 16. p. 1141. & 1142. (y) in Comment. ad eundem Theophrasti locum p. 1132.

THIOLVS (z) immunes seruauit. Muscas uero coeruleas, quae aconito insident, eoque pascuntur, parui hic facio, imo penitus reiicio; nam eadem a multis alias in praesenti statu commendantur, & apud SCHENCKIUM (a) formula prostat, quae ex uiginti huiusmodi muscis, & aequali aristolochiae & boli Armenae quantitate, una nempe drachma constat, & magni hic aestimatur. Sed, qui nouit, quod talis sit sanguis, talisque omnium partium constitutio, qualis est succus nutritius, ille potius similem uim uenenatam, non uero aconiti antidotum, in allegatis muscis quaeret.

XVIV. Inuenimus praeterea FUNGOS admodum VENENATOS atque acres; non mihi hic de iis, qui omnis expertes acrimoniae uiscido saltem succo constant, & successiue solidorum robur destruendo, uasque extrema oppilando, scirrhus & hydropem generant, atque ex lentorum classe uenenorum sunt, sermo est, sed rubros, acres, lactescentes & maculosos intelligo, qui comesti spasmos inducunt, suffocationis metum afferunt, uentriculum aggrauant, ischuriam generant, corporis superficiem flauo colore inficiunt, aliisque symptomatibus uim corrosiuam demonstrant. Huiusmodi fungos KIRCHERVS (b) uiuas toxici burfas appellabat, & PLINIVS (c) sequentia illius signa adducit: quorundam ex his facile noscuntur uenena, diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro. Alia signa, quibus a salubribus dignosci possunt, ATHENAEVS tradit: ἀνοίκοι δὲ οἱ μέλανες καὶ πελιδνοὶ, καὶ σκληροὶ, καὶ οἱ μετὰ τὸ ἐψηθῆναι καὶ τεθῆναι πησσομένοι, οἵτινες λαμβανόμενοι κτείνουσιν, perniciosi autem sunt nigri, liuidi, duri, ac qui elixi aut impositi mensis duriores fiunt, illi enim, cum sumuntur, necant. Eandem censuram de quibusdam fungis tulit NICANDER, qui in sequentibus uersiculis uenenatos comprehendit:

G 2

Εχθρα'

(z) Comm. ad Dioscoridis lib. 4. cap. 73. (a) lib. & loc. cit. p. 881.
(b) Scrutinio Pessis, sect. 1. cap. 6. (c) Hist. Nat. lib. 22. cap.

Εχθρά δ' ἐλάλης,
 Ροῖς τε πρίνου τε δρυός τ' ἀπὸ πῆματα κέται,
 Οἰδαλέα, σύγκολλα, βάεη πνιγέοντα μυκήτων.

Noxia oleae,
 Punicae, ilicis, quercus purgamenta iacent,
 Tumidi, glutinosi, malefici strangulantes fungi.

Fungorum huiusmodi esu Euripides Poeta in Icarum peregre profectus, foeminam cum libris, uti ex ATHENAEO (d) cognoscimus, amisit. Ex fungis comestis, referente STALPART VAN DER WIEL, (e) iuuenes nonnulli Hagenenses intra triginta sex horas obierunt. Ex fungorum esu, scribit CARDANVS, (f) antistes Bonromeus, cum duobus aliis e familia, annis abhinc propemodum uiginti quinque, mortuus est. Ex SVIDA (g) percipimus, idem malum, ex eadem causa, Iouiano euenisse, ὁ δὲ Ἰοβιανός, αἰτ, χειμῶνος ὄντος ὠδοιπόρει ἐπὶ Κιλικίαν καὶ Γαλατίαν, καὶ ἐν Δαδαστάνοις ἀπέθανε μύκητα πεφασμαγμένον Φαγών, Iouianus Imperator hyeme Ciliciam & Galatiam petens, Dadastanis, fungo uenenato deuorato, obiit. Recenset pariter VIDVS VIDIVS, (h) quod Bernardus Medices, Foroliuensium antistes, deglutitis fungis elixis, assatis & frixis, quos porcinos uocant, post duas horas, anxietatem & intolerabilem in ore uentriculi angustiam sentiens, partem huius ferculi uenenati euomuerit, ac paulo post profundiore oppressus somno, tam periculosa & uehementi tactus fuerit apoplexia, ut nullo subsidio, ne candente quidem ferro uertici atque occipitio applicato, ex somno reuocari potuerit, uerum tertiae initio diei obierit. Puellae septendecim annorum, quae ex esu fungorum, faucium & uentriculi erosiones ingentesque dolores patiebatur, acuta laborabat febris, lotium crassum & turbidum, instar iumentorum, emittebat, AMATVS LVSITANVS (i) mentionem facit.

(d) Dipnosoph. lib. 2. p. 47. & 527. edit. Dalechampii. (e) Obs. rar. Cent. 1. histor. 40. (f) lib. 2. de sanitate tuenda cap. 43. (g) in Lexico sub titulo Iouianus. (h) Med. part. 2. sect. 2. lib. 2. cap. 3. (i) Libr. Cur. med. Cent. 1. curat. 39.

facit. Mulieris, quae ex fungorum esu in maniam incidit, historiam FORESTVS (k) habet. Idem aegrotam conuulsionibus grauisime ex fungis comestis affectam, atque aegrotum ex eadem causa febris continua laborantem adducit.

XXXV. In cura symptomatum, quae fungorum deglutitionem sequuntur, summe necessarium, ut tum uiscidi, tum acris habeamus rationem, nam sale admodum acri caustico, quod multo uiscido implicatum, huiusmodi fungi uenenati constant. Ea igitur de causa resoluentia diluentibus merito iunguntur. Quia uero fungi diutius in uentriculo commorantur, & ob uiscidum rugis uentriculi atque intestinorum quasi agglutinantur, ac dehinc suam tragoediam in primis praecipue uis exercent, quam congrua hic sint emetica & purgantia clare cognoscimus. In hac opinione Diui Coi experimento (l) confirmamur, qui Pausaniae filiae ex crudi esu fungi maxima laboranti anxietate & in suffocationis periculo uersanti, una cum uehementissimis, quae patiebatur, uentris torminibus, largiorem aquae mullae potum in balneo dedit, quo, uomitu procurato, & fungo reiecto, omne incommodum euauit. Si aqua mulla, & serosa oleosis iuncta, ad uomitum procurandum non sufficiunt, oxyfacharum Ludouici, syrupus emeticus Zwelfferi, ipecacoanha, & parciore tartari emetici dosi, cum larga aquae mullae, uel infusi Theae quantitate exhiberi potest. Nec contemnendum hic experimentum GALENI, (m) qui aegrotam asthmate, syncope & sudore frigido, ex boletorum usu affectam, dato oxymelle tum solo, tum cum hyssopo & origano cocto, quibus nitri adiecit spumam, excitato uomitu, fungisque, qui iam in piritum mutati erant, excretis, feliciter curauit. Similem historiam IOANN. BELFORTIS (n) habet, qui Pererium Iureconsultum, eadem, quae antecedens aegrotam, sustinentem symptomata, resoluentibus atque emeticis restituit, & exhibita absinthii coma, fortissimo irrorata aceto, quod ignita fumabat tegula, effecit, ut protinus bo-

G 3

letum

(k) Lib. 10. obs. 116. & Scholio ad hanc observationem. (l) Epidem lib. 7. no. 50. (m) de Alimentorum facultatibus lib. 2. cap. 69. (n) Comment. ad librum Galeni de Vrinis p. 121.

lerum non mutatum, sed penitus integrum reiiiceret. Ruta & nasturtio cum oxymelle exhibitis, VIDVS VIDIVS (o) iuuenem, ex fungorum stipariolorum esu, dolore ventriculi, nausea, uomitu & delirio laborantem curauit. Vomitu & diarrhoea, naturae beneficio excitatis, tota familiae generosae gens, non longe a Rothomago in agris degens, quae post fungorum esum in grauiā incidit symptomata, incolumis, referente BOTALLLO, (p) euasit. Emeticis atque infusis herbarum aromaticarum, uinoque generoso, FORESTVS, (q) anxietatem, conuulsiones & febrem aliaque a fungis orta symptomata profligauit.

XXXVI. Non multum diuersam a fungis naturam FICVS, CVCVRBITAE, PEPONES & MELOPEPONES possident. Omnes enim allegati fructus, succo uiscido, cui sal nitrosum acidumque inhaeret, instructi sunt; unde, si parcius adhibentur, siccioribus, & qui dyscrasia alcalina laborant, ualde profunt; in contrariae uero subiectis naturae pessima sunt uenena, imo hanc uim, si iisdem abutimur, in omnibus exerunt. A DIOSCORIDE (r) *σῦκα πέπειρα τὰ ἀπαλὰ κακοστόμαχα, κοιλίας λυτικά*, ficus maturae recentes stomacho inimicae, & diarrhoeae auctores dicuntur; atque idem, (s) eodem loco, *ὅπὸν συκῆς ἐλκωτικόν*, succum lacteum ficus ui exulcerandi praeditum appellat. Eadem de ficu est mens HIPPOCRATIS, (t) qui haec de illius uirtute proposuit: *σῦκα χλωρὰ ὑγρὰναι καὶ διαχωρεῖν, καὶ θερμαίνει; τὰ δὲ πρῶτα τῶν σῦκα κακίστα, ὅτι εἰσὶν ὀπωδέστατα*, ficus uiridis humectat, aluum laxat & calefacit; primae autem ficus uitiolissimae, quia lacte, (per quem succus aeris & causticus intelligitur,) plenae. Maiorem adhuc uim nocendi HIPPOCRATES (u) melopeponibus tribuit, *χολερικά ἐν σικίου πέπωνος*, passionem cholericam, morbum, ob febrem continuam, acutissimum, ex melopeponum esu deducens. Quam male itaque

(o) Operum Part. 2. Sect. 2. lib. 2. cap. 3. (p) in Appendice ad librum de aegroti & Medici munere (q) lib. 10. obs. 116. (r) Mat. med. lib. 1. cap. 183. p. m. 36. (s) lib. & loc. cit. p. 87. (t) de Diaeta lib. 1. (u) Epidem lib. 7.

que operam suam impendant, qui huiusmodi fructus multa adhuc niue refrigerant, & usui hominum seruant, ex his, quae de illorum principiis & uiribus adduxi, manifestum redditur. Malignitatem huiusmodi fructuum per artem magis corruptorum Pompeius Columna Cardinalis, ab Imperatore Carolo Quinto Neapolitani fortitus administrationem regni expertus est, qui post comestas ficus biferas multa refrigeratas niue in complexu Augustini Niphi Philosophi, teste IOVIO, (x) exspirauit. Cholerae periculosissimae, cum uehementi febris acuta aliisque symptomatibus iunctae, quae ex cucurbitae esu ortum duxit, historiam apud IVLIVM ALEXANDRVM (y) deprehendimus. Albertus secundus Imperator, ut habet CVSPINIANVS, (z) ex melopeponum esu, dysenteria & febris acuta correptus periit. Sophia Vladeslai Iagellonis Polonorum Regis uxor febrem continuam ex melopeponibus contraxit, & mox paralyti accedente, secundum CROMERI (a) testimonium, extincta fuit. Paulus secundus, Pontifex Romanus, duos pepones praegrandes deglutiens, sequente nocte mortuus est, quam obseruationem apud SCHENCKIVM (b) inuenimus. Medicamenta uero, quae horum uenenorum antidotum constituunt, sunt salia uolatilia oleosa & opiate, spiritus bezoardicus Bussii, liquor cornu cerui succinatus, essentia opii uino Canariensi parata & uinum generosum, quibus tamen expurgatio primarum uiarum serosis & purgantibus saline-alealinis suscepta, praemittenda.

XXXVII. Omnibus Venenis ex triplici materiae medicae regno desumptis palmam praeripit VENENVM MACASSARIENSE, succus lacteus & pinguis, uti idem KEMPFERVS (c) describit, qui ex recens sauciata arbore, indigenis IFV, Malaiis Iauanisque VPA dicta, in abditis siluarum Insulae Celebes locis, praesertim in eiusdem prouincia Turassa, crescente colligitur.

Tres

(x) In uita Pompeii Columnae. (y) Salubrium lib. 9. cap. 9. (z) uid. Schenckius lib. cit. p. 855. (a) lib. 24. (b) obs. rar. lib. 7. tit. de fructibus obs. 4. p. 855. (c) Amoenitatibus exoticis, fasciculo 3. obs. 10. p. 575.

Tres huius arboris species, uario succi, quem praebent, colore & malignitate differentes enumerantur. Praesentissimum uero uenenum ab illa suppeditari arbore, quae in Macassarum germinat, difficilemque ad eam esse aditum, communis est Asiaticorum traditio; cum non modo per loca dumis beluisque obfessa atque infesta progrediendum, sed inuenta etiam arbore, nisi eminus uulneretur, & ab ea parte, a qua uentus adspirat atque incumbit, erumpens halitus adstantes illico suffocet. Hanc sortem quoque uolucres arborem recens uulneratam transuolantes experiri dicuntur. Ea etiam de causa, exitiosi collectio humoris, morti ob patrata maleficia damnatis, eo pacto committitur, ut poena, si liquorem reportauerint, remittatur. Siluam dehinc arundine instructi longa, admodum robusta ingrediuntur, quam altera extremitate ex asse acuunt, ut ad pertundendum arboris corticem sufficiat. Hoc subsidio, e longinquo quam longe possunt ab arbore inuisa constituti, eandem, quam primum conspexerunt, ex ea, qua indicatum, plaga, adorientes arundinis aciem summo intrudunt robore, & tantum liquoris ex uulnere effluentis arundine excipiunt, quantum huius cavitatis ad proximum usque internodium admittit. Hac onusti praeda aduerso reuertuntur uento, & iam longius remoti ab arbore, atque in uado constituti, uitreo uasi maxima cum circumspectione uenenum infundunt, Regique, ut uitae λύτρον, offerunt. Hoc ueneno deinceps telorum & sagittarum cuspides inficiunt, illisque, leui uulnere, hostibus mortem inferunt, praecipue, si recens adhuc succus fuerit, tum telum eodem oblitum, corpori, uel cuti saltem, absque nobiliorum laesione partium, infixum, uitam illico tollere, nec eandem ullo antidoto, nec laesi extirpatione organi, conseruari posse, sed exanimem concidere prius, quam quis possit auxilium ferre, sancte affirmant. Temporis uero progressu uis huius ueneni imminuitur, & tunc illi cum fructu radicem arboris, Lusitanis Mungo, Indis Mungutia dictae, quam certissimum huius ueneni antidotum credunt, opponunt, cuius infallibilem uirtutem aduersus rabidi morsum canis, multis iisque exoptatis successibus, in hominibus

nibus aequae ac brutis KEMPFERVS, (d) qui magnam huius copiam ex Iaua asportauit, expertus est.

XXXIIX. Verum ulterius progrediamur, & alia, quae exotica sunt, uenena, examinemus; ex his primum occurrit herbae Malabaricae fructus, qui MANGAS siue BRAVAS appellatur, & praesentissimum constituit uenenum. Cydonei mali magnitudinem, uti eundem fructum CHRISTOPH A COSTA (e) describit, obtinens, dilute uiridis est, aliquantulum resplendet, lacteo succo abundat, pauca carne constat, & admodum crasso cortice inuoluitur. Huius adiumento indigenae se mutuo perimunt, & uenenum illud, uel solum exhibent, uel oleo, quo uim deleteriam augeri credunt, admiscunt. Quacunque uero ratione adhibeatur, adeo celeriter perimere dicitur, ut nullum tenus hac antidotum, ad eius uim compescendam, sit inuentum. Aliud ueneni genus, e planta lacteo referta succo, cuius magna, in provincia Malabarica, crescit copia, apud Indos proflare, allegatus CHRIST. A COSTA (f) refert. Eiusdem farinae sunt NUCLEI PINEI MALVCANORVM, quibus improbum mulierum provinciae Malucanae genus, maritos, quos oderunt, ex CHRIST. A COSTA (g) testimonio, interimunt. Huc quoque referendus FRUCTVS LETHALIS ARBORIS AHOVAI; nec fructum saltem, sed totam arborem ueneno infectam iudico, cum ex praecisa arbore deterrimus spiret odor, adeo, ut lignum illius nulli inferuiat usui, ne igni quidem struendo idoneum. Praeterea abscissi arboris rami album, instar lactis, succum, maxime acrem & corrosiuum emittunt. Fructus uero, qui praecipue deleterii suspicione ueneni suspectus, ad mediocri magnitudinem castaneae accedit, & nucleum, in quo praecipua uis lethifera haeret, continens, graecae literae Δ figuram refert. Hoc nucleo maritos a mulieribus, & mulieres a maritis uita priuari, testibus CLVSIO,

H

SIO,

(d) Lib. & loc. cit. p. 577. (e) Historia Aromatum p. 70. (f) lib. cit. p. 46. (g) lib. & pag. cit.

SIO, (h) LERIO (i) & TABERNAEMONTANO; (k) cognoscimus.

XXXIX. Non aliunde uero tantam haec uenena uim nocendi, quam ab aestuante inter Tropicos solari focu habent, qui mirum in modum deleteriam in uenenis acribus acutis qualitatem intendit & acuit, cum sub zonis coeli magis algidi, eorum uirtus ualde infringatur. Hoc seminum hypnoticorum exemplo patet, quorum ea, quae ex climatibus calidioribus ad nos asportantur, nostra, uirtute longe superant, & anodyna ac narcotica fortissima praebent, ita, ut potius cum nostris uenenis narcoticis, quam cum remediis hypnoticis conferenda sint. Illustrare hanc rem hyoscyami cum opio comparatione possumus, nullus sane semina papaueris albi & hyoscyami ad unam eandemque referet classem, nec easdem illis tribuet uires; notissimum uero atque analysi chymica euictum, quod *OPIVM* & *HYOSCYAMVS* eadem possideant principia, nam utrumque, analysi chymica, copiosum sal uolatile cum oleo narcotico & substantia terrea exhibet. De lethifera hyoscyami uirtute nullus dubitat, nec idem de opio ignotum. A DIOSCORIDE (l) *ἀμφοτέρω ὕσκυαμοι, ὅτι μανιώδεις ὑπάρχουσι καὶ καρωτικοί, δύσχεστοι*, utraeque hyoscyami species, quia & soporem gignunt, & delirium inducunt, tanquam noxiae plane damnantur. Et GALENO (m) sequentia de hyoscyamo leguntur: *ὕσκυαμος, ὁ μὲν μέλαν ἔχων σπέρμα μανιώδης δὲ καὶ καρωτικός ὑπάρχων. Πλήσιον δὲ αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἔστι, καὶ οὗ το σπέρμα μετρίως ξανθὸν ἐστὶ. Φεύγειν δὲ ἀμφοτέρους ὡς ἀχρήστους τε καὶ δηλητηρίους*, hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam ac soporem affert; similem illi facultatem possidet, cui semen medioeriter flauum est; uerum utriusque fugiendi sunt, tanquam inutiles & deleterii. Quo minus uero de uenenata hyoscyami uirtute dubitemus, suadent stupendi, qui externum huius ueneni usum exceperunt, effectus. Ab accen-

(h) Annotat. ad lib. 2. cap. 11. histor. arom. Garziae ab horto (i) cap.

13 (k) Herbar. lib. 3. cap. 10. p. 1330. (l) Mater. med. lib. 4. cap.

69. (m) lib. 8. simplic.

accensis forte fortuna hyoscyami seminibus, enormies uomitus, uertiginem & maniam prouenisse; GARMANNVS, (n) BORELLVS (o) & GODELMANNVS (p) propositis confirmant exemplis. Quanta igitur erit hyoscyami noxa, si eodem interne utimur, plures ut coaceruemus obseruationes, minus necessarium, mihi ipsi nota historia puellae, quae ex comestis per errorem hyoscyami seminibus, anxietate, delirio & conuulsionibus correpta, breui, quanquam illi Medicus emeticum praescripserat, tetano obiit. Qui plura funestorum effectuum ab hyoscyamo deriuandorum exempla desiderat, ALEXANDRINVM (q) & SCHENCKIVM (r) adeat. De opio pariter inter omnes constat, quod plures huius usu fuerint extincti. Pater Licinii Cecinnae, taedio morbi, hausto opio, ut prostat apud PLINIVM, (s) periit. Opium, ano, ad mitigandum dolorem, suppositum, mortem induxisse, ex Galeno atque Auicenna MARCELLVS DONATVS (t) commemorat. Iacobus Iustinianus, Patritius Venetus, in dentis dolore, Patauii, imposito oleo opiato, sopore perpetuo & febre, referente ALEXANDRO BENEDICTO, (u) extinctus est. Nelpus, de quo elegans Aurelii Augurelli ode prostat, totam facti historiam continens, copioso illitus opio, repente uita priuatus fuit, de quo CARDANVS (x) legi meretur. Vna opii drachma, quam nebuloni ad mortem condemnato FALLOPIVS (y) dedit, septem horarum spatio mors procurata. Plura adhuc de opiatas dicenda restant, sed his pro ingenii nostri tenuitate in LIBRO DE VENENIS TERMINATIS ET TEMPORANEIS iam satisfactum, simulque remedia, quae deleteria opiatorum uirtuti resistunt, adducta.

H. 2

XL.

- (n) Ephemer. med. phys. Ao. 7. & 8. annexoque scholio p. 106. usque ad 114. (o) obs. med. Phys. Cent. 4. obs. 5. (p) Tr. de Magis, Venetic. & Lamiis. lib. 2. cap. 4. p. 36. (q) ad cap. 3. Galeni, quod animi mores temperaturam corporis sequantur. (r) lib. 7. tit. de sem. obs. 3. (s) H. N. l. 20. c. 18. (t) Hist. med. mir. l. 4. c. 18. (u) de cur. morb. l. 6. c. 13. (x) de Subtil. lib. 19. (y) Tract. de compos. med. cap. 8.

XL. Ad herbas narcoticas referamne NICOTIANAM? hy-
 oscyami speciem, hanc esse, nonnulli asserunt; si etiam hoc ne-
 gamus, ex classe tamen uenenatarum nequitiam eximenda.
 Perpaucis quidem haec sententia arridebit; plurimis, qui huius
 herbae pica tenentur, displicebit. Nihilo secius per rationem, per
 experimenta chymica, per quotidianum usum compertum habemus,
 quod eadem hic, quae in aliis narcoticis deprehendimus,
 adsint principia, idem effectus. Illis dehinc, qui Nicotianae
 fumum herbae prima hauriunt uice, quorumuis more acrium,
 uomitus, uertiginem, pulsum febrilem, sitim, anxietatem, mentis
 abalienationem & stuporem, tremores artuum, luculentos
 malignitatis testes, inducit. Ac de oleo illius, experimentis
 Redianis, quae KEMPFERVS (z) & FRANCISCVS
 TERTIVS DE LANIS (a) laudant, satis constar, quod
 idem uulneribus immisum & a sanguinis receptum conflu-
 uio',¹ repentinae auctor mortis sit. Hic uero huius her-
 bae fautores obiiciunt, quod plures homines hac herba im-
 pune utantur, & longam acquirant uitam; sed leuis haec ob-
 iectio momenti; non omnibus nicotianam, uenenum esse, dico,
 non usum illius in morbis serosis damno, abusum, quando sani
 quotidie huius herbae fumum hauriunt, repudio. Ac probe ob-
 seruandum, quod in multis uenena acuta lentorum assumant
 qualitates, cum acria Nicotianae spicula pituitae, qua multi ab-
 undant, infixata, tardius operentur, tarditatem uero symptoma-
 rum grauitate compensent. Hinc multi, quibus uolupte, fumum,
 qui foetore & inimica sua exhalatione quacuis corrumpit, ore
 frequentius haurire, haustumque emittere, in hecticam, continu-
 um uomitum, pulmonum erosionem aliaque mala incidunt. Pa-
 pillares processus, & olfactoriorum partem neruorum, Nicotia-
 nae fumo herbae, absumpta fuisse, FALCOBURGII & PAVVII
 obseruationes, quas ROLFINCIVS (b) & MAGNENVS (c)
 anno-

(z) Amoen. Exot. Fascic. 3. obs. 15. §. 2. p. 640. (a) Magist. Nat. &
 Artis Tom. II. lib. 2. cap. 2. propos. 16. p. 66. sub lit. F. (b) Anat.
 lib. 2. cap. 20. (c) Tract. de Tabaco p. 135.

annotarunt, probant. Nicotianae frequentem usum, pulmonum inflammationi ansam dare, BONETVS (d) testatur. Eandem uomitus frequentis & continui fuisse causam, HOEFERVS (e) confirmat.

XLI. Paria hyoscyamo faciunt OPHIVSA, DATVRA, CROCVS, SEMINA LINI, BACCAE SOLANI HORTENSIS, ACINI SOLANI SILVESTRIS, quod BELLA DONNA dicitur, FLORES COLCHICI, FLOS AFRICANVS, OLEANDER, TAXVS, VM-BRA NVCIS ARBORIS. Omnia illa uenena ad hypnotica & narcotica referuntur, ac febrem acutam morremque derepente inducendo, malignam suam indolem satis manifestant. Si in eorum principia inquirimus, omnia copiosum sal uolatile oleosum aliis sociatum particulis, unde quoque discrimen, quod in eorum operatione obseruamus, deriuandum, possident. In Aethiopia Elephantina herbam Ophiufam bibentes insanos reddi ac mori, IVLIVS ALEXANDER (f) recenset. Florem ac semina Daturae cibus admixta, mentis abalienationem, per uiginti quatuor, imo plures horas durantem, generare, res & uulgo notissima est, pluraque exempla GARZIAS AB IIORTO (g) & CHRISTOPH A COSTA (h) collegerunt. Mercatoris famulum, qui iuxta magnam croci copiam decumbebat & dormiebat, in capitis dolorem, anxietatem & debilitatem, quibus deinceps mors successit, incidisse, PETRVS BORELLVS (i) testatur. Agafonis apud Pisaurienses, qui super duabus croci farcinulis dormiens eadem nocte obiit, AMATVS LVSITANVS (k) mentionem facit. Pereleganti historia seminis lini malignitatem DODONAEVS (l) ob oculos ponit, prouocans ad annonae caritatem, quae Middelburgum in Zelandiis occupans, homines pane & libis ex semine lini praeparatis uesci

H 3

coge-

(d) Anat. Praet. Tom. I. lib. 2. Sect. 2. Scholio ad obs. 31. p. 470. (e) Hercule Medico lib. 1. cap. 5. (f) Salubr. lib. 3. cap. 5. (g) Hist. Arom. lib. 2. cap. 24. (h) lib. de Aromat. p. 78. (i) Hist. rar. med. phys. Cent. 4. obs. 34. (k) Enarrat. ad lib. 1. cap. 25. Dioscoridis. (l) Hist. stirp. pempt. 4. lib. 2. cap. 24.

cogebat, quo multi misere affecti difficillime conseruati fuerunt, multi uero penitus perierunt. Hortensis baccas solani somnum inducere, nemini occultum est, easdem uero affarim deglutitas mortis fuisse causam, aliquot puerorum exemplis TRAGVS (m) confirmat. De Solano Siluestri, quod Bella donna dicitur, FVCHSIVS, (n) annotauit, quod duo pueri ex esu acinorum huius generis solani mortui sint. Poma mandragorae, scribit MERCVRIALIS, (o) quae uulgari nomine Bella donna dicitur, maxime perniciofa sunt, & uidi pueros, qui horum pomorum pulchritudine allekti perierunt. Duorum puerorum, qui perlutum in prato colchici ephemeris flores deuorantes misera extincti fuerunt ratione, historiam IO. AGRIC. AMMONIVS (p) recenset. Quam male pro Tanacetis aut Artemisiae specie, atque innoxia penitus stirpe, Flos Africanus habeatur, DODONAEI (q) obseruationes atque experimenta probant, nam non feles modo aliaeque animantia, breui temporis spatio, hoc exhibito flore, enecauit, sed in puero etiam, qui allegatum florem mandere inceperat, os & labia inflata obseruauit. Nerii, quod multis Oleander dicitur, tam penetrans est uenenum, ut dehinc aliae res huius uirulentia imbutae uim occidendi acquirant; hoc IOANNIS LIBAVTII (r) obseruatione constat, qui commemorat, quod ueru e ligno Oleandri confectum, quo carnes assatae fuerunt, ita carnem infecerit, ut omnes, qui ex iis comederunt, repente mortui sint. De Nerii flore DIOSCORIDES (s) tradit, quod brutis animantibus saltem sit uenenum, homini uero contra uenenatarum bestiarum morsus antidotum praebeat, δύναμιν δὲ ἔχει, inquit ille, τὸ ἀνθὸς καὶ τὰ φύλλα τοῦ ἡρώου, κυνῶν μὲν καὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων, καὶ τῶν πλείων τετραπόδων ζώων φαρμακὴν, ἀνδρώπων δὲ σωτικὴν, σὺν οἶνῳ πίνονμενα πρὸς δῆγματα θηρίων, καὶ μᾶλλον εἰ πηγάζον παραμύζει-
ας;

(m) Hist. Plant. lib. 3. cap. 24. (n) hist. stirp. cap. 265. (o) lib. 1. cap. 13. de Venenis. (p) Rei herbariae lib. 2. (q) Hist. stirp. pempt. 2. lib. 3. cap. 12. (r) Comment. de Venenis. (s) Mater. Med. lib. 4. cap. 82. p. m. 277.

αι; τὰ δὲ ἀποθνήσκον τῶν ζώων, ὡς αἶγες καὶ πρόβατα, ἐπὶ τὸ ἀποθνήσκειν αὐτῶν πίνῃ, ἀποθνήσκουσι, flores ac folia nerii, canibus, alinis, mulis, & plerisque quadrupedibus uenena sunt, hominibus uero contra animantium uenenatorum morsus praesidia, si e uino bibantur, & hoc eo magis, si ruta addita; debilia autem animantia, uti caprae ac pecudes, si aquam biberint, in qua illa maduerint, moriuntur. Sed haec prudentioribus fidem non inuenient, praesertim si allegatae supra obseruationis habemus rationem; quod etiam ipse DIOSCORIDES aqua miasmatis oleandri imbuta, quae capras perimit, probat; non igitur lignum saltem nerii, sed eius quoque flores & folia ab hominibus tanquam uenena acuta fugienda. Eadem arboris Taxi uis nocendi est, atque ista non fructus modo lethales suppeditat, sed ipsa quoque hominis sanitati & uitae maxime inimica, adeo ut sub ea dormientes ex PLINII (r) testimonio pereant, uasaeque ex eadem parata mortifera sint. Sed de hoc ueneno haud leuis est inter Physicos disceptatio, cum alii totam arborem & fructus ad praesentissima referant uenena; alii arborem saltem nocere, fructus uero infontes esse, & ueneni suspicionem carere, asserant, alii in Arcadia saltem, Italia & Narbonensi Gallia, Hispaniae contermina, hanc arborem uenenatam esse, in Anglia autem atque Arduena Belgii silua minus perniciosam pronuncient. Foliis taxi comestis iumenta necari, fructus uero hominibus minus noxios esse, THEOPHRASTI (u) est opinio: καὶ τὸν καρπὸν ἐσθίουσι καὶ τῶν ἀνθρώπων τινες, καὶ ἐστὶν ἡδύς καὶ ἀσινής, fructus taxi a quibusdam hominibus manditur, suauisque est & innoxius. Ab hoc DIOSCORIDES (x) dissentit, qui primum de taxo perhibet, ὅτι ποθέσσα ἐπιφέρει ψύξιν καὶ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ πνιγμὸν, ὃξύν τε τὸν θάνατον, quod in potu adhibita uniuersi frigus corporis, strangulatus & celerem interitum inferat. Et alio loco (y) ita taxi malignitatem describit: τὸ δὲ σμίλαξ

(r) Hist. Naturalis lib. 16. cap. 20. (u) Hist. Plantar. lib. 3. cap. 20. p. 160. (x) lib. Alexipharm. cap. 12. p. 407. (y) Mat. Med. lib. 4. cap. 80. p. 276.

ἐν Ναβονία τοσαύτης δυνάμεως μετέχει, ὥς καὶ ἐν τῇ σκιάς τοῦς ὑποκαθίσαντας ἢ κοιμηθέντας βλάπτειν πολλὰς δὲ καὶ θνήσκειν, Narbone tam praesentis taxus ueneni est, ut, si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, laedantur & saepe numero moriantur. His addit MATTHIOLVS, (z) optimus Dioscoridis interpres, quod baccae rubentes, aquifolii modo dulces, quas Taxus fert, si easdem, tum pastores, tum qui in siluis arbores cedunt, mandant & deglutiant, statim acutas febres & dysenteriam excitent. Similia fere de arboris, quae iuglandes fert, umbra traduntur, quam deleteriam esse, GREVINVS (a) propria edoctus experientia fatetur, nam cum media aestate nihil mali opinatus, sub illa dormiuiisset, in totius corporis frigus cum maximo capitis dolore per sex dies durante incidit. De muliere rustica apud MARCELLVM DONATVM (b) legimus, quod eadem sub umbra arboris, quae a nucibus iuglandibus nomen habet, dormiens insana facta in acutam febrem inciderit, cuius declinationi omnium capillorum defluuium successit.

XLII. Plures adhuc herbae, frutices & fructus restant, quae uenenis acerbis adscribenda, talia sunt: APIVM RISVS, ERICA BACCIFERA, LOLIVM, NVX VNGVENTARIA, NVX VOMICA, CHAMAELEON NIGRVM VERVM, STAPHIS AGRIA, PEDICVLARIS PRATENSIS, CARPASI & CYCLAMINIS SVCCVS. Hae herbae, fructus & succi, linguam ignis instar afficiendo, atque os, fauces & uentriculum inflammando strenueque exurendo, salis alcalini acerrimi praesentiam satis produnt, & huius subsidio acutas febres, inflammationes, erosiones, choleram, dysenteriam aliaque mala excitant. Omnium acerrimo inter has herbas succo instructa illa ranunculi species, quae apium risus dicitur, & a DIOSCORIDE (c) σέλινον διμύτατον, apium acerrimum appellatur, ac de quo SALVSTIVS ita loquitur: in Sardinia quaedam herba nascitur, quae Sardica dicitur, agresti

(z) Comment. 2d lib. 4. cap. 80. Dioscoridis. (a) lib. 2. de Venenis. (b) hist. med. mirab. lib. 1. cap. 1. (c) mat. med. lib. 2. cap. 206.

agresti apio similis, haec ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes interimit. Nouimus, scribit AMATVS LVSI-TANVS, (d) nonnullos iuuenes Italos in acetario hanc degustasse herbam, quorum nonnulli illico uitam cum morte commutarunt, alii uero, qui subito ad antidota & medicamenta uomitoria confugere, euaserunt. Similis uis maligna in erica baccifera residet, cuius fructus simiarum baccae dicti, si uberius deglutiantur, insaniam, teste IOANNE THALIO, (e) inducunt. Lolium, Graecis αἶρα, a ράω, quod τὸ φθέρω significat, dictum, nomine illico, quanta in eodem uirulentia haereat, indicat; ea de causa a THEOPHRASTO (f) αἶρα βαρὺς ἢ κεφαλαλγῆς, lolium graue capitisque inimicum, uocatur. Lolium inesse quid, quod oculorum laedat aciem, antiquissimi Physici iam annotarunt, quod & OVIDIVS (g) nouit, ita canens:

ET CAREANT LOLIIS OCULOS VITIANTIBVS AGRI.

Capitis dolorem malignaque ulcera ex lolii usu enata GALE-NVS (h) commemorat: Μοκθηρὰς μὲν τοι ποτὲ γενομένης αἰγῶγῆς ἔτρε αἶραι πάμπαν κατὰ τὰς πυρὰς ἐγενήθησαν, αἱ δὲ ἀκριβῶς ὅτε τῶν γεωργῶν ἐκκαθαράντων, τοῖς εἰς ταῦτα ἐπιτηδεύουσιν κοσμήουσιν, ὀλίγον γὰρ ὁ σύμπτως ἐγεωργεῖτο πυρὸς, ὅτε τῶν σιτοποιῶν διὰ τὴν αἰτίαν ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα κεφαλαλγῆς ἐγένοντο πολλοί· τῷ θέρει δ' ἐκβάλλοντες ἔλκην κατὰ τὸ δέσμα τῶν φαιγόντων ἐκ ὀλίγοις, ἢ τι σύμπτωμα ἔτερον ἐγεγόνει κακοχυρίας ἐνδεκτικόν. Etenim cum constitutio anni praua aliquando fuisset, lolium afflatim tritico innasci contigit, quod cum neque agricolae accommodatis ad eam rem cribris exacte purgassent, neque pistores, quod paucus esset tritici prouentus, statim multi capitis dolore affecti fuerunt; ineunte uero aestate, in eute multorum, qui comederant, ulcera aliaque symptomata, succorum prauitatem indicantia, subnata sunt. Illud recentioribus obseruationibus, quas SCHROECKIVS, (i) WA-

I

GNE-

(d) Comment. ad cap. 17. lib. 2. Dioscoridis. (e) in Descriptione Hercyniae Saxo-Thuringicae. (f) Historia Plantarum lib. 8. cap. 5. (g) lib. 1. Fastorum. (h) lib. 1. de Alimentorum facultatibus, capite ultimo. (i) in Scholio ad obs. 186. Miscell. Dec. 2. Ao. 3.

GNERSVS, (k) VALENTINI (l) adduxerunt, magis illustrari potest, nam qui cum pulte auenacea farinam seminis lolii comederant, omnes, exceptis iis, qui beneficio uomitus a massa maligna denuo liberabantur, uertigine, capitis dolore & febre correpti, temulenti, amentes ac stupidi euaserunt, aut in nyctalopiam inciderunt. Hos autem effectus a sale alcalino cum copioso sociato sulphure deriuandos esse, non examen tantum atque operatio huius ueneni, sed acetum quoque aliaque acida, quae hic praesentissima sunt remedia, confirmant. Inest pariter perniciofa glandi unguentariae uirtus, quae myrobalanorum species, quam THEOPHRASTVS καρωὶν ἰδιὸν ἄχρειον, fructum edendo inuilem, appellat; quod discipulus Pharmacopolae apud AMATVM LVSITANVM (m) expertus, qui nucem unguentariam, pro auellanis, corylis dictis, abunde comedens, uehementissimo uomitu, diarrhoea & febris acuta affectus, difficili euasit negotio. De nuce uomica, multa ut dicamus, minus necessarium, cum nulli ex uulgo ignotum, hacce feles, canes aliaque animantia interimi. Res certa est, scribit CRATO, (n) nucem uomicam esse spongiam frutici adnascentem & stragulantem. Imo inest nuci uomicae sal amarum causticum atque alcalinum. Ea de causa MELICHII (o) sententiae non subseribere possumus, qui nuces uomicas homini innoxias pronunciat; aliud harum principia, aliud obseruationes docent; unica sufficiat a MATTHIOLO (p) communicata, qui refert, mulierem iam senescentem hac fuisse extinctam, quae caseum, e quo sibi cibum parauerat, super instrumento ferreo ad hoc parato attriuerat, super quo eius filius superioribus diebus, nuces uomicas aliquot in particulas confregerat, necandis canibus, qui eum noctu allatrabant, destinatas. Non minorem nocendi efficaciam chamaeleontis nigri ueri radices possident, nam salis caustici uolati-

(k) Miscell. Dec. II. Ao. 3. obs. 186. (l) Miscellan. Dec. 3. Ao. 2. obs. 127. (m) Cent. 6. Curat. 63. (n) Epist. ad Camerarium lib. 5. p. 344. (o) Scholio ad Electuar. de Aromat. Galeni, Antidotarii sui. (p) Comment. ad cap. 73. lib. 4. Dioscoridis.

latilis his inhaerentis praesentiam plura probant experimenta. Solae radices, si cuti applicentur, maximam inflammationem ac pruritum, ex BELLONII (q) testimonio, qui idem expertus est, excitant. Si hoc externe faciunt, quae & qualia incommoda ab interno usu expectanda? Simili certe ratione, ex acri erodente urentisque sapore, quem staphis agria & pedicularis praetensis, degustatae, linguae imprimunt, atque ex ui caustica, quam in carne luxuriante absumenda exerunt, deleteriam earum uirutem cognoscimus. Nec aliter idem cum carpassi & cyclaminis succo comparatum, nam tanta pariter illius acrimonia, ut absumendis maculis & tuberculis cutis sufficiat; imo tam acria & penetrantia effluuia ueteres cyclaminis radici tribuebant, ut, si foemina grauida super eam saltem uiam faceret, abortus in propinquo esset. *Φασὶ δὲ, inquit DIOSCORIDES, (r) ὅτι ἀν' ὑπερβῇ τὴν εἶσαν ἐγκυμῶν γυνὴ ἐξαμβλώπτειν αὐτὴν· εἰς δὲ καὶ ὀξύτοκιον περιελαπτομένη,* tradunt scilicet, si mulier radicem cyclaminis transgrediatur, abortum fieri; alligata uero partum accelerat.

XLIII. Operae quoque pretium esset, ut uberiores detrimenti, quod ab aromatum & similibus rerum, quibus, tum medicamentorum, tum condimentorum atque alimentorum loco utimur, abusu, in corpus nostrum redundat, explicationem suppeditaremus, sed cui ignotum, ab aromatibus per frequenter febres continuas acutas fuisse generatas? Quem latet, idem malum a continua remediorum stomachalium ingurgitatione fuisse excitatum? Praecipue inter medicamenta stomachalia radix ari recens culpana, quae partes oris ualde urit, excoriat atque inflammat, mora uero temporis auolat sal uolatile, & substantia saltem farinacea remanet. Idem obseruandum est de ruta, quam plures homines tempore matutino, tanquam uniuersale antiscorbuticum, atque antidotum contra omne uenenum, promiscue comedunt, non perpendentes, quanta facultas caustica in hac herba haereat;

(q) Obs. lib. 1. cap. 25. (r) Mater. Med. lib. 2. cap. 194.

adeo aeris est ruta, inquit CAMERARIUS, (s) ut in Scotia hortulanus quidam, ob copiosam rutam per aliquot dies erutam, in manuum & frontis erysipelas inciderit; ideoque cicutae succum manibus colligentium rutam prodesse, PLINIVS (r) perhibet. Animaduertit quoque LEMNIUS, (u) rutam aceto imbutam & naribus admodum pustulas in suprema infimaque labri parte excitasse, unde asserit, quod ruta foras admota, aut ulli parti affricata exulceret & uesiculas exciter. Ac res dudum euicta est, quod salia plantarum per incinerationem parata, cumprimis in siccoribus, qui dyserasia alcalina laborant, uenena sint, & acuta, & lenta, ac tum febribus acutis, tum morbis chronicis haud raro ansam suppeditent. Sed quid pluribus opus, cum de deleteria harum rerum uirtute iam in TRACTATV DE VENENIS TERMINATIS ET TEMPORANEIS, (x) actum, eaque, quae huc pertinent, exposita. His derelictis uenena potius, quae ab Animantibus ortum habent, sub examen uocemus. Animantia uero, tum mordendo & pungendo neruos, tum acre alcalinum, uel uiscidum communicando, sanitatem laedunt, & uitam tollunt. Non in ea sum persuasione, ac si leuis punctura, quam inferunt tarantulae, absque realis & sic dicti communicatione ueneni, sola sequentium symptomatum esset causa. Nec cum illis facio, qui affirmant, per morsum canis rabidi, non uirus aliquod cum salua communicari, sed omnia symptomata a neruorum partium laceratione, contusione, atque hanc sequente inflammatione, spasmo & conuulsionibus dependere. Sola quidem partium per morsum uel puncturam laesio febrem acutam, inflammationem, ipsamque mortem inferre potest, nunquam uero ea animaduertentur symptomata, quae ueneni aeris, per animantis uenenati morsum uel puncturam, communicationem sequuntur; commotus enim a cane sano uaria quidem, pro ratione uulneris, incommoda percipiet, eorum uero symptomatum, quae rabidi morsus

canis

(s) In Horto Medico. (r) Hist. Natural. lib. 20. cap. 13. (u) lib. 4. cap. 12. de occultis naturae miraculis. (x) cap. 60. & sequent. p. 61. & sequ.

canis inducit, expers uiuet. Sunt igitur & in animantium corporibus peculiaris uenena naturae, quae tamen praecipue ad alcalinae & pituitosae classem uirulentiae reduci possunt. Differentia quidem haud leuis est inter animantium uenena, eadem uero ab intensiore uel remissiore acredine alcalina uariaque olei adiuncti natura, quibus pituitosum addendum, dependet. Hae ratione exilissima ueneni, quod tarantula, leui infecto uulnufculo, communicat, quantitas, tam stupendos in hominum corporibus effectus producere potest. Ac tam penetrans est serpentis Naiae, Lusitanis Cobras de Cabelo dicti uirus, ut leuissime morfi, secundum KEMFFERI (y) relationem, illico uitam cum morte commutent.

XLIV. De diuerforum animantium uenenis, quae alias maxime acuta sunt, qualia BUFONVM, CANVM RABIOSORVM, TARANTULARVM & CANTHARIDVM, in tractatu antecedente, qui Venenorum Terminatorum & Temporaneorum naturam explicat, iam actum, cum eadem persaepe, uti adductae confirmant obseruationes, in lenta degenerent. Concinna itaque & concisa reliquorum explicatio adhuc desideratur. Initium ab iis, quae ex humano desumuntur corpore, faciemus. Inter ea primum occurrit SANGVIS MENSTRUVS, qui non apud ueteres solum, sed recentiores quoque, male audit. Nullus uero unquam plura & maiora uitia menstruo sanguini tribuit, quam PLINIUS, (z) qui a solo accessu foeminarum menstrua parientium, musta aclescere, tactas fruges sterilefcere, mori insita, exuri hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedere, decidere, speculorum fulgur ipso aspectu hebetari, aciem ferri praestringi eborisque nitorem, alueos apum emori, aes etiam ac ferrum rubigine protinus corripere, odorem durum per aerem spargi, canes, eo gustato, in rabiem agi, ac morsus eorum insanabili ueneno infectos esse, non ueretur affirmare. Certe, si uera essent, quae de menstrui deleteria uirtute sanguinis PLI-

I 3

NIVS

(y) Amoenitatibus Exoticis fascic. 3. obs. 10. p. 573. (z) Historia Naturali lib. VII. cap. 1. it. lib. XXVIII. cap. 7.

NIVS attulit, male nobiscum esset actum, & in miserrimo uideremus statu, consuetudo enim cum sexu sequiore a nobis uix ac ne uix quidem euitari potest; semper igitur a nobis uerendum, ne tam pestilentis mephiti ueneni, quale, ex mente PLINII, est sanguis menstruus, infecti, derepente e uita tolleremur. At enim uero, ea, quae habet PLINIVS, sunt nugae & fabulae aniles, quibus tota illius historia naturalis referta; nam quicquid allegato auctori relatum, illud collegit atque annotauit, non perpendens, an rationi sit congruum, & sufficienti experientia comprobatum. Sanguis menstruus in se non tam deleteriam habet uirtutem, si modo tota massa sanguinea bene constituta; si uero haec uitium habet, tunc necessario, ex unionis, quae inter sanguinem ceterosque corporis humani succos intercedit, necessitate, eiusdem particeps redditur. Foemina hoc modo, quae lue uenerea laborat, sanguinem menstruum maxime uenenum excernit, fons uero huius ueneni, non in menstruo sanguine, sed in tota massa purpurea, quaerendus. Ita idem cum aliis morbis comparatum, ita ordinario de mala sanguinis per totum corpus circulantis qualitate, humor purpureus, qui quouis per muliebria mense excernitur, participat. Huius ueneni malignitatem expertus Lucretius Carus, qui istiusmodi deperditae indolis cruorem menstruum a propria uxore Lucila accipiens, in summam, ex RHODIGINI (a) testimonio, rabiem incidit. Similem calamitatem, maniam scilicet, corruptus sanguis menstruus, in Theologo, cuius PETRVS BORELLVS (b) facit mentionem, excitauit. Ab huiusmodi uero ueneni suspicione sanarum uirginum & mulierum sanguis menstruus, quem absque discrimine PLINIVS damnat, liber esse debet; ab hoc nullum incommodum, idem potius, cumprimis gelatinosa illius pars embryoni nutrimentum praebet; idem remedium emmenagogum, secundum LVDOVICI experimentum, constituit; eundem Mam-

(a) Antiquar. lectio. lib. 14. cap. 14. (b) Hist. med. Physf. Cent. obs. 65.

Mammercus Scaurus consul, ex SENECAE (c) testimonio, absque detrimento, ab ancillis suis, hiant ore exceptit.

XLV. Sed quid de TAVRINI SANGVINIS uitio dicam, idcirco potu eum pestiferum esse, CAELIVS (d) scribit, quod celerrime coeat & concreseat, ac proinde anhelitus difficultatem ac praefocationem inferat, cum spasmo praeualido. Eadem est mens DIOSCORIDIS (e) suum cum CAELIO assensum hisce probantis: *αἷμα δὲ ταύρου νοσφάγες ποθὲν, δύσπνοιαν ἐπιφέρει καὶ πνιγμὸν, ἐμφράττον τὰς περὶ τὰ παρίσθμια καὶ τὴν κατὰ πτόσιν πόρους, μετὰ σπασμῶν ἰσχυρῶν.* Tauri recens iugulati sanguis epotus asthma & strangulatum concitat, dum tonsillarum fauciumque meatus cum uehementi spasmo obstruit. Si ingenue, quae mea de taurini uirulentia sanguinis sententia sit, fateri debeo, sal acre alcalinum, quod tauri ceterorumque animantium sanguini inest, accusandum esse, iudico; nam non modo coagulatum tauri sanguinem aceto aliisque acidis dissoluere, sed omnia quoque, quae huius deglutitionem sequuntur incommoda, iisdem, temperando alcalini acrimoniam salis, profligare possumus. Non itaque coagulando, sed uehementius resoluendo, sanguis taurinus haustus febrem acutam, dyspnoeam & mortem affert. Haec, quae dixi, HELMONTII Patris obseruatio confirmat, qui in aegrotto pleuritide laborante, ab hausto sanguine caprino, (qui emissus illico pariter coit,) uehementissimum aestum mox aegrotum suffocantem annotauit, in quo post mortem tanta sanguinis efferuescentia adhuc adfuit, ut aperto sinistro cordis uentriculo, exaestuans in Chirurgi uultum cruor dissilierit. Idem iudicium quoque de THVNNORVM SANGVINE ferendum, quem adeo acrem PLINIVS (f) describit, ut pro psilothro in pueris uti, sicque eos mangonizare Salpe obstetrix solita sit. Mortis itaque, quae haustum Tauri Thunni sanguinem sequitur, causa, a nimia succorum resolutione, sanguiferorum uasorum dilatatione, & succumbentium neruorum compressione, arcessenda.

Ita

(c) Libro de beneficiis lib. 4. cap. 31. (d) lib. 14. cap. 12. A. L. (e) Alexipharm. cap. 25. p. m. 411. (f) Hist. Nat. lib. 32. cap. 10.

Ita Midas, antiquissimus Phrygiae Rex animi laborans morbo, cum malum in dies noua caperet incrementa, sanguine tauri copiosius ingurgitato, ab humanis, uti CAELIVS (g) refert, concessit. Eodem subsidio, hausto scilicet, inter sacra Dianae Leucophryos, sanguine taurino, ne contra patriam pugnare teneretur, uitam cum morte, secundum PLVTARCHI (h) relationem, commutauit. Plammenitus Rex Aegyptiorum, uictus & captus a Cambyse Persa, hausto sanguine taurino, ut memoriae prodidit HERODOTVS, (i) periit. Taurinum pariter cruorem Aeson Iasonis Pater sacrificans deglutiuit, & fatis concessit, cum illum Pelias, ob insperatum Argonautarum reditum, teste DIO-DORO, (k) obtruncare decreuisset. Recentius hominis, taurini haustu sanguinis, extincti exemplum, apud ZACVTVM LVSITANVM (l) prostat. Ex iis, quae taurini deglutitionem cruoris sequuntur, incommodis, sole meridiano clarius est, quam inconueniens sit remedium, TRANSFUSIO SANGVINIS BRVTORVM IN VENAS HOMINVM, tam grandi primum ab Anglis Gallisque decantata & celebrata encomio, quae breui tamen post infelices successus grauique inde exorta symptomata euilescere coepit. Hoc enim certum, quod tales sint actiones mentis & corporis, qualis solidorum & fluidorum dispositio; sanguis uero est totius corporis promptuarium, a quo non omnes tantum succi, ipsaque limpha alibilis, secernuntur, sed solidorum etiam robur & motus dependet. Quid igitur mirandum, si mutato sanguine, & sanitas labem contrahit, & mores peruertuntur. Alias obseruationes, quibus hoc illustrari potest, libenter silentio transeo, iis, quae Laurentius Scholzius apud SCHENCKI-VM (m) habet, contentus; ibi enim relatum legitur, puellam terrore in epilepsiam incidisse, ad quam saepius recurrentem curandam, cum uaria remedia frustra adhibita fuissent, ex uulgo quis.

(g) Lib. 14. cap. 12. (h) in Vita Themistoclis. (i) Thalia lib. 3. p. m. 126. (k) lib. 4. cap. 3. (l) Praxi Med. admir. lib. 3. obs. 77. (m) obs. rar. lib. 7. de Venen. Animal. quadrup. & uiuiparorum obs. 37. p. 834.

quispiam FELIVM SANGVINEM, tanquam certissimum auxilium, commendat. Offertur idem, haurit eundem misera, sed infelici admodum euentu; nam paulo post felis induit naturam, mures uenatur, ac uoce, saltu, gestu, omne illud, quod hoc animal agere solet, aemulatur. Non sanguis modo felium tam perniciosus est, sed illa quoque, quae ex iisdem per transpirationem secedunt, MIASMATA, hominem ualde laedunt; noui quosdam, inquit MATTHIOLVS, (n) qui, cum noctu in lectis feles secum habuissent, hectica febris & marasmo tandem consumti perierunt. Imo totum monasterium, ubi permulti feles familiariter nutriebantur, & in coenaculis, cubiculis & lectis frequentes erant, omnibus incolis breui spoliatum fuisse, modo allegatus auctor commemorat. Noxium porro AELVRI siue FELIS CEREBRVM habetur, idque uertigini, maniae & melancholiae ansam praebere, a PONZETTO (o) & MATTHIOLO (p) perhibetur.

XLVI. Veneni infamia ex animalibus, SERPENTES, VIPERAE & LACERTI, satis nota. Saluolatile alcalinum, maxime acre & penetrans, quod ex his animantibus per sublimationem acquirimus, satis docet, in quo uis eorum deleteria consistat. Tali ueneno alcalino, non salua saltem, quae in aluearibus, seu uesiculis ad dentiura primorum radices sitis, haeret, ex mente THOMAE IORDANI (q) & FRANCISCI REDI, (r) infecta est, sed idem per totum disseminatum corpus. Imo, si ea, quae Charras Pharmacopaeus fecisse fertur, uera sunt, luteus iste liquor, qui ex allegatis uesiculis effluit, insons penitus est, eundem enim impune omnisque expers incommodi Charras deglutiuit. Non tamen dehinc omne uenenum uiperis denegandum, nec MELCHIORIS FRICCI (s) amplectenda opinio, qui non per irritate dentes uiperarum aliquid ueneni exire, sed solum maiori eandem uiolentia & impetu dentes imprimere, ac dehinc non a ueneno

K

neno

(n) Comment. ad lib. 6. cap. 25. Dioscoridis. (o) lib. 2. tract. 6. cap. 3. (p) lib. & loc. cit. (q) lib. de Phaenom. Pest. Tract. 3. cap. 9. p. m. 573. (r) libro de uiperis. (s) Paradox. Med. VII.

nenno per ictum morsumue communicato corpus affici, perhibet, sed fibras cutis saltem nervosque irritari, uellicari, uiolentaque per inperforatum horum animalium dentem diuulsione pungi, non aliter, ac ex aliis acutis, uitri scilicet fragmentis, clauis, acu, aliisque similis naturae instrumentis mechanicis, aut cauteriis actualibus, uel potentialibus, partibus nervosis infixis, eadem mala euenire, obseruamus. Haud negare possum, mechanicis potius legibus & obseruationibus clinicis conuictus fateri teneor, uera falsis mixta hic a FRICCIO proponi; nam, quid leuior neruorum irritatio & pressio in toto corpore efficere queat, difficilis infantum dentitio, & hanc frequenter comitans epilepsia, diarrhoea, dysenteria & febris acuta confirmant. Hac pariter ratione, nerui, ab acu similie instrumento, punctura, aut dimidiata illius abscissio, dolores intolerabiles, inflammationem febrem ardentem, phrenitidem, conuulsiones, gangraenam & mortem haud raro attulit; solutus enim hoc modo neruus ab una resilit parte, quia elasticus, ab altera uero tensus atque irritatus connexos uellicat, liquidi neruei motum turbat, meninges totumque genus neruosum irritat, & clausis extremis uasorum diametris, sanguinis per orbem progressum impedit, unde particulis tenuioribus per lateralibus secedentibus, residua massa coit & condensatur. Sed licet haec omnia ita se habeant, minime tamen sufficientem causam, Friccii sententiae subscribendi inuenio; cur enim tertius quartusue uiperarum morsus non tam uenenatus est, ut primus & secundus? forsitan uim mordendi & pun-
gendi amiserunt. Cur expurgato & consolidato, quod uiperarum inflixerunt, uulnuscule, aeger saepius in grauiora incidit sympto-
mata, quae, nonnisi subactis atque euacuatis, quod sanguini inhaerebat, per acida ueneno, cessant? Quicquid itaque sit, uiperarum non dentibus tantum, genus neruosum afficiunt, atque in illud agunt, sed ipsi etiam sanguini uenenum acre saponaceum uolatile, ex salibus atque oleis intime diuisis, putrefactis, mixtis-
que genitum, instillant. Haec sententia rationi quamopprime conformis atque experimentis chymicis confirmata, a LEME-

RY (t) haud inuertetur, qui cum multis aliis non erubescit affirmare, uenenum uiperarum esse acre acidum. Si salis uolatilis, quod a uiperis analysi chymica acquirimus, naturam, LEMERY examinasset; si egregium, quem acida, oxymel scilicet aliaque, in morfu uiperarum exerunt, effectum considerasset, aliam certe amplexus fuisset opinionem.

XLVII. Plures uero uiperarum, serpentum & lacertorum species inueniuntur, aliaeque aliis perniciosiores & magis uenenatae sunt. Huc pertinent LACERTI ORMUZANI, SCORZON, serpens Hispanicus, NAIJA, COBRAS DE CABELLO Lusitanis dicta, GENCHRIS, seu SERPENS MILIARIS, DIPSAS, alias PRESTER uocatus, HAEMORRHVS, TYRVS, tres aspidum species, 1) CHERSAEA, uel CHERSHYDRAS, NATRIX quoque nuncupata, serpens aquaticus & palustris, 2) PTYAS seu SPVENS, omnium exitiosissima, & Cleopatrae, uti nonnulli uolunt, applicata, 3) HYPNALIS, breuis, dorso nigro & uentre albicante instructa. Praesentissimum apud Indos uenenum uocatur BICHO DE ORMVZ, id est, lacertus Ormuzanus, qui similis scinco est, quo Ormuzani uaria mala patrare, & homines, ut tradit CHRISTOPH A COSTA, (u) extinguere solent. Monardes apud SCHENCKIUM (x) de Scorzone, serpente Hispanico, tradit, quod ictus deteriores uiperarum moribus, & magis periculosos, cum ingenti dolore, tumore, animi deliquio inferat, & nisi usu scorzonerae, quam ab hac serpente nomen habere dicitur, succurratur, breui mortem sequi. De Naia, Cobras de Cabello Lusitanis dicta, iam capite quadragesimo tertio, ex KEMPFERO retulimus, tam exitiosum in illius salua uirus nidulari, quod leuissime etiam morfos breui uita priuat. Est & serpentis genus, Haemorrhous dictum, cuius uenenum totam massam sanguineam in subtilissimas conterendo partes ita re-

(t) Traire des Aliments part. 2. chap. 10. p. m. 261. & 262. it. chap. 82. p. 460. (u) lib. de Aromat. p. 45. & 46. (x) obs. rar. lib. 7. de Venen. Animal. sub tit. de serpentibus obs. 12. p. 341.

resoluit, ut omnis per partes demorfas aliasque effluat, de quo ita DIOSCORIDES: (y) τοῖς δὲ ὑπὸ αἰμορρίᾳ δηχθεῖσιν ἰαχούραῖ περιωδυνία ἐμπίπτει, βραχεία δὲ καὶ στεγνὰ παντελῶς παύειν τὰ σώματα ὑπὸ συντυχίας τῶν ἀλγημάτων ἐκ δὲ τῆς δηγματος ἐκκρίσις γίνεται πολλή, καὶ ἅλῃ καθ' ἕτερον μέρος τῆς σώματος ὑπάγει, παρέχει αἰμορρίαν, καὶ τὰ διαχωρήματα αἱματώδη ἐκκρίνεται, καὶ τὸ ἀπορρέον ἀπ' αὐτῶν αἷμα, τεθρομβωμένον ἐστὶ βήσσοντες τε ἀπὸ πνεύμονος αἷμα ἀνάγξι, καὶ ἰξεμῶσιν ἀβοηθήτως. hoc est, ab hoemorrhoo demorfas uehementes cruciatus accidunt, quorum continuatio contracta penitus strigofaque corpora reddit; ex plaga copiosus effluit cruor, & quacunque alia corporis parte cicatrix ulla fuerit, ex ea quoque sanguis emanat; quin & excrementa cruenta reiciuntur, concretumque in grumos sanguinem repraesentant; sic denique affecti sanguinem, tum ex pulmone, tussi, tum etiam ex uentriculo, uomitu reiciunt, neque illis ulla medicina reperiri potest. Haud melior haemorrhoo est Tyrus, uiperæ minoris species, cui omnium uenenorum inter uiperas pestilentissimum inesse dicitur, tantaque uis illi attribuitur, ut, nisi pars laesa mox amputetur, mortem illico, praeuia inflammatione, gangraena ac febre, inferat. Cenchris, seu serpens miliaris, ob teneritudinem ita dicta, sardonium risum, ulcus putridum, febrem acutam, & conuulsiones excitando, uitae abruptum filum. Diplas, alias Prester nuncupatus, humores citissime per uenenum alcalinum coagulando, atque iis dehinc immeabilibus redditus, secretionem animalem sufflaminando, sanguinis efficit orgasmum, ac febre acutissima, sitique ardentissima, a qua nomen habet, homines, quibus suum impiegit uirus, excruciat. De Aspidum speciebus, hoc, tanquam illis proprium, refertur, quod leuis in toto corpore dolor, titillatio potius, in iis, qui ab aspidē commorfi sunt, percipiatur, & per succē-

(y) Lib. de Theriaca cap. 12. p. m. 429.

ſuccedentem ſomnum profundiorẽ mors inducatur. Quapropter recte de hoc ueneno cecinit NICANDER: καμάτῃ δ' ἄτερ ὀλῦται ἀνὴρ, at uir perit absque dolore. Et DIO-SCORIDES, (z) τοῖς ὑπὸ ἀσπίδος δηχθεῖσι παχέϊαν αἰμάου-ρωσιν ὀμμάτων, πόνον τε ὅλου τοῦ σώματος πολυειδῆ, παν-τάπασιν ἐλαφρόν, καὶ ἐκ ἄτερ ἡδονῆς, παρακολυθεῖν, ab aspi-
de commorſis repentinam uiſus obſcurationem, multiplicem toto corpore dolorem, ſed omnino leuem, & non ſine uoluptate, accidere, aſſerit. Plura adhuc de deleteria SCITALES & AMPHISBAENAE, DRYINAE, & CERASTIS uirtute afferre poſſem, ſed perexigua, imo nulla ferme inter horum & iam al-
legatorum infeſtorum uirus differentia intercedit; eadem hic principia, eadem indoles, iidem dehinc effectus, eademque an-
tidota obſeruantur. Ac labor ſane fruſtraneus eſſet, ſi multis coaceruatis obſervationibus, ea, quae protuli, confirmare uel-
lem, tales ubique proſtant, & plures apud GALENUM, (a) KARRICHTERVM, (b) FERRERIVM, (c) AMA-
TVM LVSITANVM, (d) SCALIGERVM, (e) VI-
DVM VIDIVM, (f) PAREVM, (g) BRASSA VO-
LAM, (h) GESNERVM (i) & FRACASTORIVM
(k) annotatas inuenimus.

XLIX. Serpens quoque eſt, atque ad ſerpentes referendus BASI-
LISCVS, ſi tale animal in rerum natura exiſtit; nam, quae de eius ge-
neratione ex ouo galli, & de ui necandi per effluuia ex oculis
egredientia, dicuntur, ſunt fabulae aniles. In Cyrenaica Pro-
uincia Baſiliſcum generari, PLINIVS (l) tradit, ſibiloque o-
mnes fugare ſerpentes, necare frutices non contactos modo,
uerum afflatoſ, exurere herbas, & rumpere ſaxa, ſoloque mu-

K 3

ſtelarum

- (z) Lib. de Theriaca cap. 17. p. 430. (a) lib. de Theriaca ad Piſonem, cap. 5. (b) Praſt. lib. 2. cap. 7. (c) lib. 1. de Sclopet. uulner. cap. 4. (d) Cent. 1. Curat. 62. (e) Exercit. 200. ad ſubtilit. Cardani. (f) Oper. Med. ſect. 2. lib. 2. cap. 3. (g) lib. 20. de Venenis cap. 5. & 23. (h) Comment. ad aphor. 62. ſect. 4. Hippocratis (i) Hiſtor. Animal lib. 5. de ſerpent. p. 80. (k) de contagioſis morbis lib. 3. cap. 2. (l) Hiſt. Nat. lib. 5. cap. 21.

stelarum odore perire. Hic uero cum CVRTIO (m) exclamare teneor: plura transcribo, quam credo, nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito, nec subducere, quae accepi. De SCORPIONVM uero ueneno nullum est dubium, qui aculeo suo caudae inserto pungunt, atque inflammationem, febrem, uomitus, conuulsiones, partium genitalium, non aliter ac ex cantharidum usu, erectionem, singultum & mortem efficiunt. Eadem est uis FASTINACAE MARINAE, atque eadem, uulnus aculeo eius inflictum, symptomata, uti VIDVS VIDIVS (n) & GESNERVS (o) probant, sequuntur. Deterior adhuc est ictus DRACONIS MARINI, cuius deleteriam uirtutem foemina apud PAREVM (p) experta. His adiungo STELLIONEM, Lacertam uiridem, in Italia frequentem, cuius carnes uino uel aquae iniectae, uomitum, tormina, linguae inflammationem atque ardorem excitant. Ad lacertas SALAMANDRA quoque referenda, animal frigidissimum, unde fabula idem in igne uiuere, orta; huius saniem, quae alba ore reiiicitur, admodum acrem, corrosiuam, & quaeuis depascentem PLINIVS (q) pronunciat. Nec ex classe uenenatorum animantium excludendus SCINCVS MARINVS, sale acerrimo instructus, quanquam a multis ad languentem uenerem exsuscitandam commendetur. HIRVDINES etiam, quae remedii causa alias corpori applicantur, ueneni suspicione non carent, eae enim, si uirides, pallidae & pilosae insanabilia uulnera, gangraenam, & sphacelum excitant, uti PLINII (r) & SCHENCKII (s) obseruationibus constat. ARANEORVM porro ictus maxime exitialis, illique improuide cum alimentis & potulentis deglutiti eo maiorem calamitatem, ex MERCVRIALIS, (t) FRACASTORII (u) & MONARDIS (x) testimonio, accersunt. VESPARVM & MUSCARVM

(m) lib. 9. cap. 1. (n) Oper. Med. Part. 2. lib. 2. cap. 8. (o) Hist. Anim. lib. 4. p. 801. (p) lib. 20. de Venen. cap. 31. (q) lib. 20. cap. 67. (r) lib. 35. cap. 10. (s) Obs. rar. lib. 7. sub tit. de serpent. obs. 18. p. 843. (t) lib. 1. de Venen. cap. 5. (u) lib. 2. cap. 2. de morb. contag. (x) lib. 3. simplicium noui orbis.

RVM ictus haud raro uenenatos fuisse, & uulgo notissimum. Alia ratione TORPEDO, quae accommodato Graecis uocabulo *νάρκη* dicitur, corpus afficit, tanta enim huius effluuii uis stupefaciendi inest, ut membrum, quo leuiter attrectatur, testibus SCALIGERO (y) & GESNERO, sensu & motu priuet (z).

XLIX. Ex animalibus esculentis haud pauca etiam sunt, quae uenena praesentissima saepius praebent. BARBUS PISCIS, ferculum palato non iniucundum, ova acriore sale referta possidet, quae febrem acutam & choleram, cum maxima anxietate, uirium prostratione & uitae periculo excitant, uri ex Gazii apud GESNERVM (a) obseruatione scio, atque ipsemet sum expertus. Multis, in deliciis RANAE sunt, atque impune comeduntur, non omnes uero omnibus peraeque conducere, BACCIVS (b) confirmat, referens, exesitatis ranis dominum familiae periisse, reliquos uomitu & diarrhoea difficulter seruatos fuisse. Ad edendum quidem minus accommodatus LEPIVS MARINVS est, in obsoniis tamen a maleficis adhibetur. Piscis est informis, mera mucilagine & sale acri constans, qui solis aestu siccatus in puluerem adeo acrem abit, ut sternutationem moueat, ac narium inflammationem & tumorem producat. Hoc cibo Titum Imperatorem a Domitiano peremptum esse, apud PHILOSTRATVM (c) memoriae proditum est. De Nerone etiam refertur, quod leporem marinum quandoque epulis miscuerit, atque eo homines sibi inimicissimos sustulerit. His, antequam colophonem imponam, uermes & insecta quaedam uenenata, qualia SALPVGA, GRYLLI, CIMICES, BYPRESTIS, SCARABAEI, addenda sunt. Salpuga leguminibus & tuberibus terrae innascens bestiola est, quae ictu suo inflammationem & tumorem excitat, ac uitae avertit periculum. Totam regionem late desertam, & incolis, a salpugis, spoliata fuisse, PLINII (d) fabula est. Grylli odore graui omnibus

L

exoffi

(y) Exercit. 2. 8. & 188. ad subtil. Cardani. (z) Hist. Animal. lib. 4.

(a) Hist. aquatil. p. 154. (b) in Prolegom. Venen. & Antidot. p. 38. & 39. (c) lib. 6. (d) Hist. Nat. lib. 8. cap. 29.

exosi proxime ad cantharidum naturam accedunt, & non multo minor acredo illis inest, uti spiritus acerrimus, quem destillatione per retortam praebent, probat. Cunicum exitiosum uirus odor foetidissimus, nauseosus & putridus indicat, atque idem HORSTII (e) historia comprobat, qui refert, quod balneator cunicum cruore phlebotomum infecerit, & huius deinceps applicatione febrem induxerit. Buprestis uim uenenatam in bobus obseruamus, qui ab illa temere cum gramine deglutita, uehementissimo tumore, qualem alias ex sublimati usu mercurii animaduertimus, corripuntur. Ac humor aeris saponaceus, quem possident Scarabaei minores, coerulei coloris, est causa febris, quam oleum ex Scarabaeis Lucanis cum oleo oliuarum paratum, si arteriis iniungatur, teste HORSTIO, (f) efficit.

L. Restat adhuc, ut, quae Venenis Animantium sint dicata antidota, explicemus. Nonnulli in ea sunt persuasione, quoduis animal in se sui ueneni habere antidotum; ita de Dracone marino & scorpione DIOSCORIDES (g) tradit, quod haec animantia dissecta, uulneri, quod inflexerunt, imposita, remedio sint. Alii certas plantas & animantia, ob sic dictam antipathiam, illis uenenis contraria, commendant, in quo uero antipathiae ratio consistat, ignorant. Alii certa quaedam alexipharmaca, quae uniuersalia credunt, theriacam scilicet, mithridaticum & lapidem bezoardicum, in deliciis habent, & ea ubique ad cuiusuis ueneni correctionem atque euacuationem praescribunt, non considerantes, uenena animalium in sale alcali penetrante & putrido consistere, quae allegatis remediis exasperantur. Si rationalem methodum in cura malorum, quae animantium uenena produxerunt, adhibere, iisque corrigendis congrua remedia exhibere, & cum iudicio applicare uolumus, praecipue ad indolem horum uenenorum respicere debemus. Analyti uero chymica atque obseruationibus clinicis abunde probatum est, quod in aeri alcalino putrefactiuo sale animantium uirus consistat. Ea igitur

(e) Epist. med. lib. 2. sect. 6. (f) Hercule Medico. (g) lib. qui inscribitur Theriaca, cap. 22. p. 434. & cap. 25. p. 436.

igitur, quae alcali infringunt atque expurgant, adhibenda, praestantiora autem acidis non dantur. Ante omnia autem considerandum, an a morfu, ictu, aut alia ratione facta externa ueneni applicatione, aegrotus, ea, quae patitur, mala, contraxerit; aut an uenenum ore haustum suam in toto corpore tragoediam exerceat. Nam in morfu ictuue uiperarum, scorpionum, aliorumque animantium, necessaria est uulneris expurgatio & dilatio; haec uero omnium optime, eluendo uulnus melle aqua diluto, atque applicando cucurbitam cum multa flamma, peragi possunt. Post haec, quo demorsus ab omni immunis incommodo permaneat, clyssus antimonii sulphuratus, quouis bihorio, ad guttas triginta uel quadraginta, in infuso oxylapathi hauriendus, ordinetur. Si autem talia uenena per os sumta homines misera crucient ratione, emeticum ex larga olei oliuarum & aquae tepidae quantitate compositum exhibeatur, & si haec non sufficiunt, aqua benedicta Rulandi praescribatur; deinceps iniecto clystere emolliente, & hausto infuso pulpae tamarindorum, quicquid intestinis inhaeret, remoueatur. Expurgato canale alimentorum, clyssus antimonii sulphuratus, ea dosi, eoque, quod iam commendatum, uehiculo, usurpetur, aut huius loco oxymel simplex uel squilliticum, spiritus acidi, nitri, uitrioli, sulphuris, copiosa aqua diluti, commendentur, quibus, si aegrotus plethora laborat, ac uehemens inflammatio & aestus adest, uenae sectio adiungenda.

L.I. Nunc tandem ad modum ex uenenis detrimenta & mortes renunciandi & diiudicandi uenio; uenio etiam ad poenam, qua uenena propinantes acuta afficiendi. Nullus uero certi quid pronunciare potest, si eidem uenenorum principia & operatio ignota sunt. Deinceps sectio cadaueris ueneno extincti necessaria, ubi, si uenenum acutum fuerit, erosio, inflammatio, ipsiusque ueneni in uentriculo atque intestinis praesentia eo certiore Medicum reddunt. At haec Iure Consultis non sufficiunt, propria delinquentis confessio adhuc desideratur, qua elicit, uel extorta, Medicae responsum Facultatis ad hanc quaestionem demum consideratur; an praesentis ueneni dosi, quam confessus est delinquens,

quens, ad morrem inferendam sufficiens fuerit? Non sum nescius, ordinario, si aliquis uenenum acceperit & obiit, dosin pro sufficiente agnosci, & morrem ueneno saltem tribui. At enim uero, quo niscus fundamento asserere possum, hanc illamue ueneni dosin ad morrem inferendam suffecisse, cum me hominis defuncti constitutio atque antecedens status lateat? Qua ratione affirmare possum, quod mors ineuitabilis istiusmodi ueneni propinationem sequi debuerit, cum multi, qui idem uenenum, eadem, imo maiore dosi, hauserunt, facili euaserint negotio. Nullum denique uenenum tam pestilens esse, iudico, quod conuenientibus remediis non corrigi atque eliminari possit. Ea de causa necessarium, ut non saltem in ueneni indolem & dosin inquiratur, sed ut etiam remedia contra illud a Medico praescripta examinentur, eadem enim saepius non antidotus, sed pabulum uenenorum sunt. Cum itaque omnes unanimi consensu Legislatores capitis poenam illis, qui ueneno occidunt, adiudicent, atque in specie CAROLVS QVINTVS (h) rotæ poenam, & suffocationem in aqua, IVS SAXONICVM (i) uero, ignis supplicium, distitent, non ad effectum, quem exeruit uenenum, sed ad illius, qui propinauit, animum, respiciendum. Nam persaepe acuta uenena in lenta degenerant, & homines misere per totam uitam, quae morte deterior, excruciant. Multi uim ueneni naturae beneficio quandoque eluctantur, multi congruorum subsidio medicamentorum restituntur; alii uero, qui deterioris constitutionis, ex minore eiusdem ueneni dosi, cum primis, si nulla, uel minus congrua suppeditata subsidia, pereunt. Nullum itaque certius argumentum, quo in distanda poena, legum Interpretes inniti possunt, habent, quam malefici uoluntatem; si enim facinus, quod huiusmodi nebulo meditatus est, non ex uoto eius successit, idem minime illius intentioni, sed iam allegatis causis, quae minime illius malitiae patrociniū praebere debent, tribuendum. Ac praestat certe huiusmodi carcinomata, quae aliorum uitae infidias struunt, atque a quibus nemo tutus esse potest, e uita tollere.

(h) Constitutione Criminali artic. 130. (i) in *Landrecht* lib. 2. artic. 13.

F I N I S.

